

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse Instituut

Kadi Koppel

**INIMELU VÄÄRTUS ELUVASTASTE SÜÜTEGUDE
KARISTAMISEL KRIMINAALKOODEKSI JA
KARISTUSSEADUSTIKU JÄRGI**

Magistritöö

Õppekava HAJM

Juhendaja: Dmitri Teplõhh, *M.A.*

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 16801 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kadi Koppel

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 152691HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: kadi.koppel@windowslive.com

Juhendaja: Dmitri Teplõhh, M.A.:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. INIMELU VÄÄRTUSE MÕISTE JA TÄHTSUS KARISTUSÕIGUSES	8
1.1. Inimelu mõiste ja väärtus	8
1.2. Inimeluväärtus kriminaalkodeksis	9
1.2.1. Karistuse raskusaste elu vastu suunatud kuritegude puhul.....	10
1.2.1.1. Tahtlik tapmine	10
1.2.1.2. Tapmine raskendavatel asjaoludel	10
1.2.1.3. Ema poolt oma vastsündinud lapse tapmine	14
1.2.1.4. Tapmine hingelise erutuse seisundis	15
1.2.1.5. Tapmine hädakaitse piiride ületamisel	15
1.2.1.6. Tapmine ettevaatamatuse tõttu.....	16
1.2.1.7. Enesetapmisele viimine.....	16
1.3. Inimelu väärtuse mõiste karistusseadustikus	17
1.3.1. Karistusseadustikus ettenähtud karistused eluvastaste süütegude eest.....	18
1.3.1.1. Tapmine.....	18
1.3.1.2. Mõrv	18
1.3.1.3. Provotseeritud tapmine.....	22
1.3.1.4. Lapse tapmine	23
1.3.1.5. Surma põhjustamine ettevaatamatusest.....	23
2. KARISTUSÕIGUSLIKE NORMIDE RAKENDAMINE JA MÄÄRAMINE	25
2.1. Karistust mõjutavad asjaolud.....	27
2.1.1. Kergendavad asjaolud.....	28
2.1.2. Raskendavad asjaolud.....	31
2.1.3. Tahtlus	34
2.2. Karistuse eesmärgid	38
2.2.1. Üldpreventsioon	38
2.2.2. Eripreventsioon.....	39
2.3. Süüd mõjutavad asjaolud	40
2.4. Karistuse asendamine	43
3. KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS	45
3.1. Analüüsi eesmärk.....	45
3.2. Surmanuhtlus ja eluaegne vangistus	45
3.2.1. Surmanuhtluse kohaldamine.....	47
3.2.2. Eluaegse vangistuse kohaldamine	49
3.3. Karistuse kohaldamise alused	51

3.3.1.	Kriminaalkoodeksi alusel karistuse kohaldamise alused.....	51
3.3.2.	Karistuse kohaldamise alused karistusseadustiku järgi.....	52
3.4.	Mõistetud karistuse määra võrdlused	53
3.4.1.	Teise inimese tapmine	53
3.4.2.	Tapmine raskendavatel asjaoludel.....	54
3.4.3.	Tapmine hingelise erutuse seisundis	58
3.4.4.	Ettevaatamatusest põhjustatud surm.....	59
3.5.	Kokkuvõtte analüüsist.....	60
	SUMMARY	64
	KASUTATUD KIRJANDUS	67
	Teadusraamatud	67
	Teadusartiklid	67
	Eesti õigusaktid.....	68
	EL-i ja teised rahvusvahelised õigusaktid	68
	Eesti kohtulahendid.....	68
	Muud kohtulahendid	70
	Muud allikad	70

SISSEJUHATUS

Õigust elule peetakse kõige kõrgeimaks õigushüveks. Ilma õigusega elule kaotavad kõik muud õigused, vabadused ja hüved tähenduse ning see on eelduseks kõigi teiste vabaduste ja õiguste kasutamisele. Seega inimese ellu väliselt sekkumine ja elu üle otsustamise suhtes on vastutus selle eest kõige rangem. Samuti tähendab õigus elule ka üheaegselt keeldu kellelki elu võtta meelevaldselt ja seadusevastaselt ning ka kohustust kaitsta elu. Seaduses sõna „igäihe“ õigus elule tähendab isiku subjektiivset õigust bioloogilisele elule- see on õigus vaimsele ja kehalisele olemasolule¹. Süüteod elu vastu kui osa isikuvastaste süütegude peatükist on karistusõiguse *par excellence*. Seda on võimalik vaadelda kahelt poolt. Esiteks see, et inimese elu ja tervist on peetud läbi ajaloo karistusõigusega kaitsmise väärseks hüveks ning teiseks see, et nimetatud õigushüve kaitse tagatakse vajalike süüteoüksuste konstrueerimise teel².

Üheksakümnendatel aastatel olid kuriteod julmad ning jõhkrad ning seda põhjustasid moraali põhimõtete hülgamine ja karistamatuse tunne. Karistamatuse tunne oli otseselt seotud justiitsüsteemi, eriti politsei ja kohtu töö vähese efektiivsusega. Kuritegude arv suurenes pidevalt ja just nimelt tahtlik tapmine. Plahvatuslik kasv algas 1991.aastal, mil registreeriti 136 tahtlikku tapmist ja tapmiskatset. Tapmistest arv järjest kasvas ning 1992.aastal pandi toime 239 tapmist, 1993.aastal 328 ning 1994.aastal 365 tahtlikku tapmist ning tapmiskatset³. Seevastu, aga 2016.aastal registreeriti kokku 35 tapmist ja 9 mõrva ning nende hulgas 11 tapmiskatset ja kolm mõrvakatset. See on kokku 44 kuritegu, mis on suunatud elu vastu ning nendes hukkus 30 inimest. Sellest aasta varem registreeriti 38 tapmist ja 12 mõrva, mille hulgas oli 13 tapmiskatset, 3 mõrvakatset ja 1 mõrvale kihutamise, mis jäi tegemata⁴. Statistikaameti andmetel toimus 2003 aastal 147 tapmist ja 41 mõrva ning peale seda inimelude arv vähenes⁵. Kui võrrelda, et üheksakümnendatel pandi aastas toime ligi paar sada tahtlikku tapmist ja tapmiskatset, siis nüüd kui kehtib karistuseseadustik, on see arv tunduvalt väiksem.

¹ Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura, lk 321-322

² Pikamäe, P. (2013). Kuidas omistada surma? Vägivallategudega põhjustatud surma süüksarvamise mõningatest probleemidest. – *Juridica* VIII, lk 565

³ Urvaste, H. (1995). 1994.aastal Eesti Vabariigis toimepandud tapmistest. - *Juridica* II, lk 50-52

⁴ Ahven, A., Kruusmaa, K.-C., Leps, A., Tammiste, B., Tullinen, K., Solodov, S., Sööt, M.-L. (2017). *Kuritegevus Eestis 2016*. Kättesaadav:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf

⁵ Eesti Statistikaamet. (2017) JS001: *Registreeritud kuriteod astme ja liigi järgi*. – [E-andmebaas] <http://www.pub.stat.ee> (29.november 2017)

Teema on valitud seetõttu, et uurida, kui väärtuslik oli inimelu kriminaalkoodeksis ja nüüd kehtivas karistusseadustikus. Inimelu väärtuse hindamine toimub selliselt, et milliseid karistusi määrati ja määratakse praegu elu vastu suunatud süütegude puhul. Televisioonis ja ajakirjanduses käib aasta jooksul läbi mitmeid erinevaid juhtumeid, kus inimelu on kannatada saanud kellegi teise käe läbi. Teema on aktuaalne seetõttu, et põhiseadus sätestab, et igal inimesel on õigus elule ning seda ei või meelevaldselt võtta, kuid millegipärast selle sätte vastu eksitakse ning tagajärjeks tuleb kanda vastutust sooritatud teo eest. Autor on arvamisel, et teema on aktuaalne ka seetõttu, et kui televisioonist või ajakirjandusest käib läbi selline teema, kus kellelki on elu võetud, siis kõrvaltvaatajad avaldavad arvamust, kas ja milline karistus tuleb sellise teo eest mõista. Eelnevalt on kirjutatud lõputöid teemal, mis hõlmavad inimelu väärtust ja karistusõigust⁶, kuid inimelu ning selle väärtust ei ole uuritud kahe seaduse mõistes. Töö uudsus seisnebki selles, et autor kasutab töö kirjutamisel kahte seadust- kriminaalkoodeksit ja karistusseadustikku. Uudsuseks võib nimetada ka asjaolu, et inimelu väärtust hinnatakse läbi karistusõiguslike normide rakendamise ning nende määramise eluvastaste süütegude puhul.

Töö uurimisprobleemiks on eluvastaste süütegude puhul karistuse mõistmine, kas sooritatud teo puhul on kõiki asjaolusid arvestatud ning kas karistuse raskusastme puhul on inimelu väärtust hinnatud. Teisisõnu, kas karistuse mõistmisel hinnatakse inimelu väärtust, kui asjaolu, mille tõttu on kellelki elu võetud meelevaldselt.

Töö eesmärgiks on läbi uurimisküsimuse jõuda tulemuseni, kas inimelu väärtus oli kõrgemalt hinnatud kriminaalkoodeksi ajal või on inimelu väärtus kehtivas karistusseadustikus kõrgem? Toetavaks küsimuseks on kuidas hinnata inimelu väärtust ning kas karistusõiguslike sanktsioonid toetavad seda. Läbi mõlema seaduse on võimalik saada vastus, kas inimelu väärtus on aja jooksul muutunud kas siis tähtsamaks või mitte. Eesmärk on uurida ning leida üles neid arvamusi ja kohti, mis on enim seotud inimelu ja selle väärtusega. Väärtust on võimalik hinnata läbi selle, kuidas seadus seda tõlgendab, kui kellegi elu on tahte vastaselt võetud, kuid samuti on võimalik leida seda, kuidas toimub/toimub karistuste määramine. Millised on karistusõiguslikud normid ning kuidas neid rakendatakse.

Töös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Uuritakse erinevat kirjandust, et tuua välja erinevused ja sarnasused inimelu väärtuse hindamise kohta eluvastaste süütegude puhul nii kriminaalkoodeksis kui karistusseadustikus. Täpsema tulemuse saamiseks kasutatakse erinevaid

⁶ Nt: Plistkin, R. (2014). Inimelu väärtus Eesti karistusõiguses. (Lõputöö). Tartu Ülikool õigusteaduskond Tallinnas. Tallinn; Otsa, R. (2007). Eluvastaste süütegude võrdõiguslik ja empiiriline uurimus. (Lõputöö). Tartu Ülikool õigusteaduskond kriminaalõiguse õppetool. Tartu

kohtulahendeid, mis annavad ülevaate karistuse mõistmisest ning mis sellise karistuse tingisid. Samuti kasutatakse kohtulahendeid töös selleks, et vaadelda, kuidas kohtupraktika vastab sellele, mis tegelikult toimub.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis otsitakse vastust küsimusele, kas inimelu väärtus on muutunud. Inimelu väärtust uuritakse põhiseaduse ja rahvusvaheliste õigusaktide pinnalt ehk kuidas riik kaitseb inimese elu. Võrreldakse kriminaalkodeksi ja karistusseadustikku ning nendes sisalduvaid eluvastaseid süütegusid ning kuidas ja kas on karistused muutunud. Teine peatükk sisaldab kriminaalkodeksi ja karistusseadustiku pinnalt mõistetud karistusi ja karistusõiguslike normide rakendamist. Töös tuuakse välja erinevaid karistuse mõistmise asjaolud ning kuidas on need seotud inimelu väärtusega. Kas asjaolud (näiteks tahtlus, kergendavad ja raskendavad asjaolud jne) on muutunud ning kui on muutunud, kas siis hetkel kehtiv karistusseadustik hindab inimelu väärtust rohkem kui kunagi kehtinud kriminaalkodeks ning millises suunas on karistused muutunud. Kolmas peatükk koosneb kohtupraktika analüüsist ning sellele annab esimene ja teine peatükk vastuse. Tuuakse välja erinevaid kohtulahendeid süütegude pinnalt ning vaadatakse, kas kohtupraktika jälgib seda. Samuti tuuakse läbi kohtupraktika välja need seisukohad, mis toetavad inimelu ja selle väärtust ning kuidas on sellega arvestatud karistuse mõistmisel. Esimene peatükk annab vastuse inimelu väärtuse kohta, teine peatükk inimelu eest mõistetud karistusi ning sellega seonduvaid asjaolusid ning kolmandas peatükis analüüsitakse esimese kahe peatüki vastuseid.

1. INIMELU VÄÄRTUSE MÕISTE JA TÄHTSUS KARISTUSÕIGUSES

1.1. Inimelu mõiste ja väärtus

Õigust elule võib pidada kõige tähtsamaks põhiõiguseks, sest see on kõigi teiste õiguste ja vabaduste kasutamise eelduseks. Õigust elule sätestab Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 16 esimene lause ning lause teine pool ütleb, et meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta. Subjektiivseks kohustuseks põhiseaduses vastab riigi kohustus mitte võtta inimese elu. Objektiivseks kohustuseks on lasub riigil kohustus inimelu kaitsta⁷. Seega on elu kaitse riigi fundamentaalne ülesanne⁸ ning riik on kehtestanud kriminaalõiguslikud sanktsioonid eluvastaste süütegude eest. Siiski ei piirdu riigi roll ainult karistuse kehtestamisega, vaid riik peab tagama ka kuritegude uurimise ning kurjategijate karistamise ja vastutusele võtmise. Kui neid kohustusi ei täideta, milleks on kuriteod, mis on suunatud elu vastu, siis see võib kujutada endast § 16 rikkumist. Kuid seejuures tuleb silmas pidada, et riigi kohustus elu kaitsta ei ole piiramatu⁹.

Õigus elule on eelduseks kõigi teiste põhiõiguste teostamisel ning kuna tegemist on kõige olulisema põhiõigusega, siis riive õigustamiseks peavad olema ülekaalukad ning kõrge tähtsusastmega põhjused. Õiguse elule esemeline kaitseala hõlmab õigust elule, mis algab sünniga ja lõppeb surmaga ning see on kõigi ja igaühe õigus. Eluõiguse riivamiseks on formaalselt vaja seaduslikku alust ning see peab olema piisavalt selgelt formuleeritud, et see ei saaks toimuda meelevaldselt¹⁰. Riigikohus on asunud seisukohale, et „inimelu on õigusriigis üheks väärtuslikumaks ja enim kaitset väärivaks ning vajavaks õigushüveks.“¹¹

Õigust elule kaitsevad lisaks põhiseadusele ka veel rahvusvahelised inimõigusaktid:

- Euroopa Inimõiguste Konventsiooni (EIÕK) kohaselt kaitstakse igaühe õigust elule seadusega¹²;

⁷ Madise, Ü. et al (2012). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura, lk 230-231.

⁸ Alexy, R. (2001). Põhiõigused Eesti põhiseaduses. - *Juridica* Eriväljaanne p 8.1.2.2.

⁹ Madise (2012), *supra nota* 6, lk 230-231.

¹⁰ Põhiseaduse 2. peatükk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“ (järg). Kättesaadav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/pohiseaduse_2_peatukk_pohioigused_vabadused_ja_kohustused_jarg.pdf

¹¹ RKÜKKo 3-3-1-85-09, p 87

¹² Euroopa Inimõiguste Konventsioon. Kättesaadav: www.echr.coe.int/Documents/Convention_EST.pdf

- Inimõiguste Ülddeklaratsioon sätestab, et igal inimesel on õigus elule¹³;
- Euroopa Liidu põhiõiguste harta sätestab õiguse elule ning kedagi ei tohi surma mõista ega hukata¹⁴.

1.2. Inimeluväärtus kriminaalkodeksis

Sügav humaansus ja inimesest lugupidamine iseloomustab kogu Nõukogude seadusandlust, sest inimese õigused ja seaduslikud huvid on igakülgsest kaitstud. Seadusandluse alla kuulub ka kriminaalseadusandlus ning selle üks tähtsamaid ülesandeid on kaitsta kodaniku kui isikut ja õigusi kuritegelike rünnete vastu. Isikuvastasteks kuritegudeks on teod, mis ründavad vahetult inimese au, väarikust, elu, tervist ja vabadust ning ei ole seevastu suunatud muude kriminaalõiguslikult kaitstud objektide vastu. Sellest tulenevalt on isikuvastaste kuritegude ühiseks objektid kodaniku isik.

Eesti NSV kriminaalkodeksi alusel on selle ülesandeks kaitsta nõukogude ühiskondlikku ja riiklikku korda, sotsiaalistlikku omandit, kodaniku isikut ja õigusi ning kogu sotsialistlikku õiguskorda kuritegelike rünnete vastu. Samuti määrab kriminaalkodeks kindlaks, millised ühiskonnaohtlikud teod on kuriteod ning näeb ette karistused, mis kuuluvad kohaldamisele kuritegusid toimepannud isikute suhtes. Kriminaalkodeksist lähtuvalt on näha, et inimelu väärtus on kaitstud seadusega ning kõik kuriteod, mis on suunatud inimelu vastu on karistatavad. Kui on kindlaks määratud need teod, mis on ühiskonnaohtlikud kuriteod ning nendele järgnevad karistused, siis kriminaalkodeks avaldab reguleerivat toimet inimeste käitumisele¹⁵.

Isikuvastasteks kuritegudeks, mis olid suunatud isiku vastu nimetatakse seaduse alusel kuritegudeks elu vastu.

¹³ Inimõiguste ülddeklaratsioon. Kättesaadav: www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf

¹⁴ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Kättesaadav: www.eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=ET

¹⁵ Rebane, I. (1980). *Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 8-9, 346

1.2.1. Karistuse raskusaste elu vastu suunatud kuritegude puhul

1.2.1.1. Tahtlik tapmine

Eluvastaseks kuriteoks on tahtlik tapmine, mille eest karistati vabadusekaotusega kolmest kuni kaheateistkümne aastani¹⁶ ning peale seaduse muudatust, mis toimus 1992.aastal mõisteti tahtliku tapmise eest vabadusekaotust viiest kuni kaheateistkümne aastani¹⁷.

Tapmise puhul tegemist raskeima isikuvastase kuriteoga, sest inimese elul on sotsialistlikus ühiskonnas kõige kallim väärtus. Kuritegu on toime pandud tahtlikult või ettevaatamatusest teise isiku suhtes. Objektivsest küljest väljendub tapmine teise inimese surma ehk tema elu lõpu põhjustamises ja tavaliselt pannakse see toime tegevuse vormis erinevate vahendite abil, mis võivad surma esile kutsuda. Teise inimese tapmine on võimalik ka tegevusetusega, kui süüdlasel oli võimalus ja õiguslik kohustus ära hoida teise inimese surma saabumist¹⁸.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et seaduse muudatus, mis toimus kriminaalkoodeksi ajal väärtustas inimelu, kui muutis karistuse raskuse astet tapmise korral raskemaks. Minimaalse 3.aastase vabadusekaotuse asemel saada 5.aastane vabadusekaotus on piisav samm näitamaks kuriteo toime pannud isikutele, et kuriteod, mis on suunatud inimelu vastu on muutunud karmimaks ning inimelu väärtustatakse rohkem.

1.2.1.2. Tapmine raskendavatel asjaoludel

Tapmine võib olla toime pandud ka raskendavatel asjaoludel ning kriminaalkoodeks on sätestanud 8 erinevat juhtumit ning need on karistatavad vabadusekaotusega kaheksast kuni viieteistkümne aastani või surmanuhtlusega¹⁹. Seaduse muudatusega muudeti karistuse raskuse astet, kui jäeti välja surmanuhtlus ning asendati eluaegse vangistusega²⁰.

Raskendavaks asjaoluks on, kui tapmine on toime pandud omakasu ajendil ning süüdlane on põhjutanud kannatanu surma kas tapetult või muudelt isikutelt materiaalse kasu saamise

¹⁶ *Ibid.*, lk 347. Selline oli karistus 1980.aasta kriminaalkoodeksi alusel. Peale seaduse muudatust muutus karistuse raskusaste, kui minimaalne karistus oli eelnevalt 3.aastat vabadusekaotust, siis nüüd oli 5.aastat.

¹⁷ KrK. RT 1992, 20, 288.

¹⁸ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 347.

¹⁹ *Ibid.*, lk 351. KrK RT 1992, 20, 288.

²⁰ KrK. RT I 1999, 38, 485

eesmärgil või materiaaletest kulutustest vabanemise või muudel omakasu ajendil²¹. Riigikohtu lahendis III-1/1-51/95 tungisid 3 süüdlast kallale mikrobussile, milles asusid sees kaks isikut (edaspidi kannatanud). Ühte kannatanut tulistati püstolist TT, millega põhjustati üliraske kehavigastus. Teisel kannatanul õnnestus põgeneda mikrobussist, kuid teda asusid jälitama süüdlased ning viimased jõudsid talle järele. Kannatanut tulistati ning löögi 13 korral noaga pea, kaela ja rindkere piirkonda, mille tagajärjel kannatanu suri kohapeal ning süüdlased varastasid kannatanu kuldsõrmuse ning raha. Ühel kannatanul, keda tulistati mikrobussis õnnestus põgeneda. Tema asjad aga jäid mikrobussi ning süüdlased varastasid tema koti, milles oli kalkulaator, kuulsulepea ja raha. Kohus asus seisukohale, et selline teguviis, kus on toime pandud tapmiskatse, tapmine ja kannatanutele kuulunud raha ning esemete röövimine on sooritatud omakasu ajendil suure rahasumma saamiseks. Riigikohus määras süüdlastele karistuseks 12 aastat kinnises vanglas²².

Tapmine, kui see on toime pandud huligaansel viisil tähendab seda, et kuriteo toimepanemist tuleb vaadelda ilmsest lugupidamisest ühiskonna vastu, hoolimatust suhtumisest ühiselureeglitesse ja sotsialistliku moraali normidesse, ilma igasuguse ajendita või soovist kasutada tähtsusetut ajendit tapmise ettekäändena. Huligaansel ajendil tapmine on sageli pandud toime ebakaines olekus, kuid joobeseisund ei välista muid motiive. Süüdlane, kes on toime pannud tapmise huligaansel ajendil puudub tavaliselt eesmärk kindla isiku tapmiseks ja kannatanuks võib sattuda ükskõik kes²³. Riigikohtu lahendis 3-1-1-8-96 esitati süüdistus isikule KrK § 101 p. 2 järgi, kus isik olles alkoholihoobes, tappis Sillamäe linnas ühes baari fuajees huligaansel ajendil kannatanu püstolilasuga pähe. Süüdistav on eelnevalt esitanud väiteid relva kasutamise kogematuses, kuid see väide on muude tõenditega vastuolus, kuna isik on sõjaväeteenistuse kogemustega. Korduvalt antud ütluste järgi oli süüdistatav teadlik, et püstol oli laetud ning püstoli suunamine teise isiku pea lähedusse ja päästikule vajutamine olid tahtlikud teod selgelt eeldatavate tagajärgedega. Selline käitumine võis olla tingitud sellest, et ta oli proovinud leppida enda abikaasaga, kuid see katse ebaõnnestus ning ülejäänud isikute suhtes lähtus ta sügavalt egoistlikest arusaamadest isikuvabadustest. Riigikohus on leidnud, et huligaansel ajendil tapmisele on tunnuslik, puudus süüdistataval eesmärk kindla isiku tapmiseks ning kannatanuks osutus hoopis juhuslik isik, keda süüdistatav soovis kasutada ilma igasuguse ajendita ning tähtsusetut ajendit tapmise ettekäändena. Riigikohus asus seisukohale, et KrK § 101 p. 2 alusel mõista süüdistatavale karistuseks vabadusekaotus 12 aastat kinnises vanglas

²¹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 351.

²² RKKKo III-1/1-51/95

²³ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 352

Lisaks on Riigikohus lisanud, et mõistetud karistus vastab süüdistatava isiksusele, kes oma väärastunud eluhoiakut jätkates pani toime raskeima astme kuriteo 17-aastase nooruki tahtliku tapmise näol²⁴.

Tapmine, mis on toime pandud teise kuriteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil on madalal ajendil tapmise üks liike. Piisab sellest, kui süüdlasel on eesmärk. See paragrahv näeb ette vastutuse tahtliku tapmise eest seoses vägistamisega²⁵. Riigikohtu lahendis III-1/1-6/94 mõisteti isik süüdi selles, et kindlaks määratud ajal tassis lapsealise 10-aastase kannatanu metsa tahtmisega teda vägistada. See aga ei õnnestunud, kuna tüdruk hakkas karjuma ja nutma ning süüdistatavale mõte kannatanu tappa. Alaealise vägistamiskatse varjamiseks asetas süüdistatav kannatanule pähe spordipüksid ning pükste kummiga kägistas tüdruku, tõmmates kummi kaela ümber kokku. Süüdistatav peitis laiba puude alla, proovides seda varjata mulla, lehtede ja okstega. Kohus karistas sellist teguviisi erakorralise karistusega- surmanuhtlusega mahalaskmise läbi²⁶.

Tapmine, mis on toime pandud kannatanu poolt oma teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega tuleb kvalifitseerida selliselt, et see on toime pandud eesmärgiga takistada kannatanu õiguspärasest tegutsemisest teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisel ning kättemaksu motiivil selle tegevuse eest. Nimetatud asjaolu kvalifitseeritakse üksnes siis, kui kuritegu on toime pandud kannatanu enda poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega. Tapmise subjektiivne külg eeldab otsest tahtlust ning sinna kuulub teadmine, et kannatanu tegu, mis ajendas süüdlast teda tapma, seisnes kannatanu teenistus- või ühiskondlike ülesannete täitmisel²⁷. Riigikohtu lahendis 3-1-1-49-02 esitati süüdistus, kus üks süüdistatav kihutas teist süüdistatavat kannatanu tahtlikule tapmisele. Süüdistatav soovis kannatanule kätte maksta, kuna viimane andis kohtueelses uurimises ütlusi, mis aitasid tõe tuvastamisele kahes kriminaalasjas. Süüdistatav ise viibis samal ajal eeluurimisvanglas vahi all väljapressimise eest. Kohus mõistis süüdistatavale, kes kihutas teist süüdistavat karistuseks 9 aastat ja 6 kuud vabadusekaotust²⁸.

Tapmine, mis on toime pandud kahe või enama isiku suhtes moodustab ühe kuriteo, mis on suunatud mitme inimese elu vastu. Süüdlase teod on hõlmatud ühtsest tahtlusest ning need on toime pandud samaaegselt²⁹. Riigikohtu lahendis 3-1-1-40-98 esitati kahele süüalusele süüdistus KrK § 101 p-de 2 ja 5 järgi. Süüdistuse kohaselt tungisid süüdlased, olles alkoholijoobes sisse võõraste korterisse, milles magasid samal ajal kolm inimest. Süüdlased tassisid vägivaldselt

²⁴ RKKKo 3-1-1-8-96

²⁵ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 353

²⁶ RKKKo III-1/1-6/94.

²⁷ Rebane (1980), *supra nota* 14, lk 354

²⁸ RKKKo 3-1-1-49-02.

²⁹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 354

korterist kõik kannatanud mikrobussi ning toimetasid nende tapmise eesmärgil nad Ontika järsakule. Kõik kolm kannatanut visati järsakust alla, kuid ühel neist õnnestus ellu jääda, kuid selle teo tagajärjel tekitati raske kehavigastus. Maakohus mõistis süüalused süüdi ning karistas neid surmanuhtlusega mahalaskmise läbi. Surmanuhtluse mõistmisel võttis maakohus arvesse kuritegude raskust ning laadi ja nende isikuid. Raskendavaks asjaoluks oli kuritegude toimepanemine alkoholijoobes, kergendavad asjaolud puudusid ning kohus märkis, et süüdlaste eriti jõhker käitumine viitab suurele ühiskonnaohtlikkusele ning see annab mõista neile erakorraline karistusemäär. Ringkonnakohus jättis otsuse muutmata. Riigikohus kergendas süüdlaste karistust ning lõplikuks karistuseks jäi eluaegne vabadusekaotus kinnises vanglas³⁰.

Tapmine, mis on toime pandud raseda naisisiku suhtes saab lugeda raskendavaks asjaoluks ainult siis, kui süüdlane oli teadlik naise rasedusest³¹ ning ei ole oluline, millisel motiivil süüdlane tegutses (huligaansus, armukadedus). Tahtlik tapmine sama punkti tähenduses saab kvalifitseerida ka lapsealise ja rauga suhtes. Lapseealiseks peetakse isikut, kes ei ole veel saanud 14 aastat vanaks ning raugaks saab pidada isikut, kes on kõrges vanuses, millele lisanduvad ealised iseärasused³². Riigikohtu lahendis 3-1-1-32-05 tunnistati süüalune süüdi selles, et sulges oma elukohas enda 3,5 kuuse poja hingamisteed padjaga, põhjustades sellega lapse surma. Kohus määras karistuseks 11 aastat vangistust³³.

Tapmine, mis on toime pandud eriti piinaval, julmal või paljudele inimestele ohtlikul viisil ei eelda, et süüdlane oleks tegutsenud kannatanu piinamise eesmärgil. Süüdistuses tuleb näidata ette järeltule alused ja motiivid, mis tõestaksid, et tegu on toime pandud eriti piinaval või julmal viisil³⁴. Eriti piinav või julm viis väljendub 1) tapmise viisis, 2) tapmine on toime pandud kannatanu lähedaste juuresolekul ehk nad näevad seda pealt ja süüdlane saab sellest aru ning 3) laiba tükeldamine või selle hävitamine või mõnitav käitumine pärast tapmist. Paljudele inimestele ohtlikul viisil peab süüdlane aru saama sellest, et tappes konkreetne kannatanu, kasutab ta sellist tapmisviisi, mis on ohtlik ka teistele. Oht paljude inimeste elule peab olema tõeline ning kuriteo kvalifitseerimisel tuleb arvestada kogu sündmuste asjaolusid tervikuna³⁵. Riigikohtu lahendis III-1/1-22 esitati süüdistus KrK § 101 p.7 alusel süüdlasele, kes kindlaks tehtud ajal ja kohas, milles viibisid 4 isikut tulistas 7 lasku püstolist ilma põhjuseta, olles alkoholijoobes ning millest ühe lasuga tabas ühte kannatanut, millega põhjustas surma. Kohus

³⁰ RKKKo 3-1-1-40-98

³¹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 355

³² Sootak, J. (1998). *Isikuvastased kuriteod. Õppevahend õigusteaduskonna üliõpilastele. 2., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne*. Tartu: Juura, Õigusteabe AS, lk 40

³³ RKKKo 3-1-1-32-05 p 1 ja 9

³⁴ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 355-356

³⁵ Sootak (1998), *supra nota* 32, lk 40

asus seisukohale, et selline teguviis on käsitletav paljude inimeste elule ohtliku viisina. Karistuseks määrati süüdlasele 9 aastat vabadusekaotust kinnises vanglas³⁶. Riigikohtu lahendis 3-1-1-107-96 esitati süüdlase süüdistus selles, et kindlaks tehtud kohas ja ajal olles alkoholihoobes peksis kannatanut eriti piinaval ja eriti julmal viisil, tekitades üliraskeid kehavigastusi, mille tagajärjel kannatanu suri kohapeal. Riigikohus asus seisukohale, et pekstes kannatanut pikka aega rusikate ja jalgadega elutähtsatesse organitesse ning nende löökide arv, pekstmise kestus ja kannatanule tekitatud vigastuse hulk tõendavad, et tegu on toime pandud eriti julmal viisil. Süüdlasele määrati sellise teo eest vabadusekaotust 7 aastat kinnises vanglas³⁷.

Raskendav asjaolu tahtliku tapmise puhul on ka siis, kui süüdlane on tahtliku tapmise toime pannud ka varem. Sellise teo kvalifitseerimiseks on vajalik, et varasema tapmise toimepanemisest ei oleks möödunud kriminaalvastutusele võtmise aegumise tähtajad või karistus ei oleks kustunud või kustutatud³⁸. Riigikohtu lahendis 3-1-1-53-97 esitati süüdistus, mille kohaselt tappis süüdlane purjuspäi kindlaks tehtud kohas ja ajal omavahelise vaenu pinnal tekkinud tülis kägistamise teel kannatanu. Kuna süüdlasel oli eelnevalt kandmata karistus Eesti NSV Ülemkohtu 14.veebruari 1984.aasta otsuse järgi. Karistuseks mõisteti süüdlasele 13 aastat vabadusekaotust³⁹.

Alates seaduse muudatusega 12.november 1997 on nimekirja täiendatud punktiga 9, mis loeb raskendavaks asjaoluks ka tapmise lõhkeseadeldise või lõhkematerjali kasutamisega⁴⁰.

1.2.1.3. Ema poolt oma vastsündinud lapse tapmine

Ema poolt, kes on oma vastsündinud lapse tahtlikult tapnud sünnituse ajal või vahetult pärast sünnitust karistatakse vabadusekaotusega kuni nelja aastani⁴¹. Kuritegu on suunatud vastsündinud lapse elu vastu ning süüdlaseks saab olla ainult lapse sünnitanud isik. Tapmine kvalifitseeritakse kas sünnitamise ajal või vahetult pärast sünnitamist, see tähendab, et ema võib peale sünnitust viibida erilises psühhofüsioloogilises seisundis⁴².

³⁶ RKKKo III-1/1-22

³⁷ RKKKo 3-1-1-107-96

³⁸ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 357

³⁹ RKKKo 3-1-1-53-97

⁴⁰ Sootak (1998), *supra nota* 32, lk 41

⁴¹ KrK. RT I 1999, 38, 485

⁴² Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 357-358

1.2.1.4. Tapmine hingelise erutuse seisundis

Tahtliku tapmise eest, mis on toime pandud äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille põhjustas vägivald või raske solvamine kannatanu poolt karistatakse vabadusekaotusega kuni viie aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani⁴³. Peale seaduse muudatust 1992.aastal mõisteti sellise teo eest karistuseks kuni neli aastat vabadusekaotust⁴⁴.

Kuritegu kvalifitseeritakse üksnes siis, kui kannatanudpoolne tegevuse on esile kutsunud afekti seisundi koheselt, vahetult peale vägivalda või solvamist ning selle mõjul viiakse täide tahtlus tappa kannatanu otsekohe. Samas tuleb meeles pidada, et kvalifitseerimine § 103 järgi eeldab mõlemat asjaolu ehk siis kannatanu õigusvastast käitumist kui ka sellest tingitud afekti⁴⁵.

1.2.1.5. Tapmine hädakaitse piiride ületamisel

Tapmine, mis on toime pandud hädakaitse piiride ületamisel karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani⁴⁶. Seaduse muudatusega muudeti karistuse raskuse astet ning sellise teo eest karistati edaspidi kuni kahe aastase vabadusekaotusega⁴⁷.

Tapmine, mis on toime pandud hädakaitse piiride ületamisel näeb sanktsioon ette kergema karistuse võrreldes tapmise kõigi muude liikidega (tahtlik tapmine, selle raskendavad asjaolud, tapmine hingelise erutuse seisundis ja tapmine ettevaatamatuse tõttu). Kuritegu kvalifitseeritakse, kui see on toime pandud 1) hädakaitse seisundis, 2) hädakaitsepiire ületades või 3) kurjategija kinnipidamise piire ületades. Sellise tulemuse saavutamisel põhjustab süüdlane teise isiku surma ilma vajaduseta⁴⁸. Riigikohtu lahendis 3-1-1-111-97 esitati süüdlasele süüditus selles, et kindlas kohas ja ajal olles narkootilise joobe seisundis tappis hädakaitse piire ületades püstolilasuga kannatanu. Karistuseks määrati vabadusekaotus 1.aasta ja 6.kuud poolkinnises vanglas⁴⁹.

⁴³ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 358

⁴⁴ KrK. RT I 1992, 20, 288

⁴⁵ Sootak (1998), *supra nota* 32, lk 43

⁴⁶ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 360

⁴⁷ KrK. RT I 1992, 20, 288; KrK. RT I 1999, 38, 485

⁴⁸ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 360

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-111-97

1.2.1.6. Tapmine ettevaatamatuse tõttu

Ettevaatamatuse tõttu põhjustatud tapmise eest karistatakse vabadusekaotusega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani⁵⁰. Seaduse muudatusega muudeti karistusemäära vabadusekaotust kuni kolme aastani⁵¹.

Tegemist ei ole tapmisedeliktide üks liige, vaid iseseisev elu vastu suunatud kuritegu. Ettevaatamatusest põhjustatud surm on siis, kui süüdlane näeb ette, et tema teo tagajärjel võib saabuda teise inimese surm, kuid arvab kergemeelselt, et see välditakse või kui süüdlane ei näe ette kannatanu surma võimalikkust, kuid peab seda nägema ja võib ette näha⁵². Riigikohtu lahendis 3-1-1-71-96 süüdistati süüdlast selles, et kasutas kaitseliitlasena politsei ja Kaitseliidu ühisel reidil ebaseaduslikult tulirelva ning tulistas eeskirju eirates Kalasnikovi automaadist viaduktile sõitvat sõiduauto. Sõidukit juhtis liikluseeskirja nõudeid rikkudes purjus isik, kes ei peatunud politseitöötaja nõudmisel sõidukit ning mille tõttu süüdlane tulistas sõiduauto peatamiseks selle kumme, kuid tabas hoopis selles olnud isikut, kes suri kohapeal. Süüdlane oli veendunud, et sõiduk, mis ei reageeri peatumismärguandele võib kasutada tulirelva, tulistades sõiduki kummidesse. Sealjuures lähtuti vääreeldustest, et politseireidil tuleb juhendada Kaitseliidu tegevust käsitlevatest normatiivaktidest. Riigikohus asus seisukohale, et süüdlasele tuleb karistuseks määrata 1 aasta ja 6 kuud vabadusekaotust avavanglas⁵³.

1.2.1.7. Enesetapmisele viimine

Enesetapmisele viimise eest julma kohtlemise või mõnitamisega teise isiku suhtes karistati vabadusekaotusega kuni 5 aastani⁵⁴. Seaduse muudatusega muudeti karistuse raskuse astet kolmest kuni kaheksa aastani vabadusekaotust⁵⁵. Enesetapmine või selle katse ei ole karistatav, kuid kuriteoks loetakse teise isiku julma kohtlemise või mõnitamisega enesetapmisele või selle katsele viimise. Kuritegu peab endast eeldama 1) kannatanu julma kohtlemist või mõnitamist, 2) kannatanu enesetapp või selle katse ja 3) põhjuslik seos julma kohtlemise, mõnitamise ja

⁵⁰ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 361

⁵¹ KrK. RT I 1992, 20, 288

⁵² Sootak (1998), *supra nota* 32, lk 44

⁵³ RKKKo 3-1-1-71-96

⁵⁴ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 363

⁵⁵ KrK. RT I 1992, 20, 288

enesetapmise vahel. Julmaks kohtlemiseks on füüsiline kui ka moraalne julmus ning mõnitamise all peetakse silmas kannatanu inimväärkuse alandamist⁵⁶.

Magistritöö autor on seisukohal, et kriminaalkoodeksi alusel määratud karistused on efektiivsed ning tulemuslikud, eriti mis puudutab eluvastaseid süütegusid. Kui tegemist on kuriteoga, mille tagajärjel kannatanu kaotab elu kellegi teise kätte läbi, siis karistus peab olema piisav, et sellist isikut ühiskonnast eraldada ning karistada vabadusekaotusega. kriminaalkoodeksis mõistetud karistusteks olid arest, vabadusekaotus ja surmanuhtlus, mis hiljem asendus eluaegse vabadusekaotusega. Aresti all peetakse karistuseks kuni 3 kuud ning see kantakse arestikambris või –majas kinnise või poolkinnise vangla selleks eraldatud osakonnas, mis on eraldatud vabadusekaotus osakondadest⁵⁷. Surmanuhtlust mõisteti ainult tapmise puhul, mis oli toime pandud raskendavatel asjaoludel.

1.3. Inimelu väärtuse mõiste karistusseadustikus

Õigusriikliku karistusõiguse ülesanne demokraatlikus riigis on inimeste sotsiaalse kooselu kui ühiskonna aluste kaitse. Sellest avaldub esimene aspekt, milleks on näiteks inimese elu kaitsmine. Õigushüve on inimestele kooseluks vajalik eluline hüve, mille kaitsmiseks tuleb rakendada riigi karistusvõimu. Õigushüve võib olla individuaalne, näiteks elu. Õigusdogmaatilises plaanis tuleb meeles pidada õigushüve ja objekti erinevust. Näiteks tapmise korral näivad hüve ja objekt kokku langevat, kuid tegelikult rünnatakse konkreetset inimest ja tema elu ning õigushüveks on inimelu kui selline⁵⁸.

Karistusseadustikus sätestatud isikuvastased süüteod kaitsevad esmaseid inimõigusi, mis tulenevad inimeseks olemise faktist. Õiguste fundamentaalsus ja karistuse rangus on põhjus, miks see peatükk erineb teistest karistusseadustiku peatükkidest. Koondmõistena võib vaadelda inimväärkust ehk kõik süüteod kujutavad endast inimese vääritut kohtlemist. Elu on individuaalne õigushüve, mille õiguskaitse tuleneb põhiseadusest ning ettenähtud karistused eluvastaste rünnete eest on karistusseadustikus rangemaid. Seega on karistusõiguslikult võrdselt kaitstud kõik inimesed⁵⁹.

⁵⁶ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 365

⁵⁷ KrK. RT I 1999, 38, 485

⁵⁸ Sootak, J. (2010). *Karistusõigus. Üldosa*. Tallinn: Juura, lk 34

⁵⁹ Sootak, J., Pikamäe, P. (2015). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne*. Tallinn: Juura, lk 359

1.3.1. Karistusseadustikus ettenähtud karistused eluvastaste süütegude eest

1.3.1.1. Tapmine

Teise isiku tapmise eest karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega. Tapmisega rünnatav õigushüve on inimese elu, mis algab sünniga ja lõpeb surmaga. Tapmine § 113 järgi on üksnes juhul, kui puuduvad raskendavad ja kergendavad asjaolud karistusseadustiku § 114-116 sätestatud. Tapmine on koosseisutüübilt suvaline teokirjeldusega materiaalne delikt, mille tagajärjeks on teise inimese surm⁶⁰.

Riigikohtu lahendis 3-1-1-68-06 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane lõi kindlal ajal ja kohas kannatanut korduvalt rusikate ja jalgadega näkku ja kehasse ning lisaks kõõgikirvega kehatüve piirkonda. Kannatanu suri saadud vigastustesse koheselt. Maakohtu otsusega mõisteti karistuseks 10 aastat vangistust, mida ka ringkonnakohus ei hakanud muutma, kuid riigikohus vähendas süüdlase karistust 1/3 võrra ning karistuseks loeti vangistust 6 aastat ja 8 kuud⁶¹.

1.3.1.2. Mõrv

Mõrv on tapmise raskem koosseis⁶² ehk mõrv kujutab endast raskeimat isikuvastast süütegu, mis on määratletud raskendavate asjaoludega⁶³. Seega sisaldab mõrva koosseis endas kahte osa, milleks on tapmine ning vähemalt üks asjaolu, mis eetiliselt ja õiguslikult muudab tapmise eriti taunitavaks⁶⁴. Mõrva eest karistatakse kaheksa- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega⁶⁵. Raskendavad asjaolud on loetletud järgnevalt.

Piinav või julm viis- piinav, kui see on põhjustanud ohvrile suurt valu või muid füüsilisi vaegusi, mis on kauakestvad. Suure valu puhul võib see olla tekitatud rohketest vigastustest ohvri kehal, külmrelva, happe või muu vahendi kasutamine, mis ei põhjusta kohest teadvusekaotust⁶⁶. Piinava või julma viisi puhul on oluline märkida, et tegemist on kahe alternatiiviga ning Riigikohus on juhtinud tähelepanu, et tegemist on erinevate asjaoludega ning kohtuotsuses tuleb alati näidata,

⁶⁰ *Ibid.*, (2015), lk 359, 361

⁶¹ RKKKo 3-1-1-68-06

⁶² Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 364

⁶³ Sootak, J. (2014). *Isikuvastased süüteod. Viies, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura, lk 33

⁶⁴ Sootak, J. (2017). *Karistusõiguse eriosa terminitest isikuvastaste süütegude näitel (1)*. Kättesaadav:

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/jaan_sootak_karistusõiguse_erosa_terminitest_isikuvastaste_suutegude_naitel_1.pdf

⁶⁵ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

⁶⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 364

kummaga on tegu⁶⁷. Riigikohus on pidanud piinavaks viisiks elusa ohvri põletamist⁶⁸ kui ka olukorda, kus kannatanule on tekitatud 33 torke- ja löikehaava, mis valmistasid kannatanule suurt valu⁶⁹. Julm teoviis väljendub põhimõttelises ja erilises hoolimatuses inimelu ja –keha kui väärtuse suhtes. Samuti on julma viisina alust käsitada kannatanule põhjendamatuult jõhkrate ja moonutatavate vigastuste tekitamist⁷⁰.

Üldohtliku viisi puhul seatakse konkreetse isiku tapmiseks mõeldud teoga ohtu kolmanda isiku elu või tervis ning oht peab olema reaalne⁷¹. Riigikohtu lahendis 3-1-1-36-09 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane kallutas alaealist tapmisele ning osutas selleks kaasabi. Süüdlane oli eelnevalt saanud kannatanu elu- ja töökoha aadressid ja foto ning valis välja tulistamise koha. Süüdlane andis alaealisele revolvri, et tulistaks kannatanut. Süüdistuse kohaselt aitas süüdlane oma teoga kaasa ja kihutas tapmise katsele üldohtlikul viisil ning samuti tapmisele üldohtlikul viisil. Maakohus mõistis süüdlasele karistuseks 10 aastat vangistust, kuid ringkonnakohus muutis otsuse, mõistes karistuseks 13 aastat. Riigikohus nõustus ringkonnakohtu otsusega ning ei pea vajalikuks karistuse vähendamist⁷².

Kahe või enama inimese tapmine on kirjeldab süüteo koosseisu, mis eristub tapmise põhikoosseisust teobjekti paljususe tõttu. Tegu peab olema suunatud minimaalselt kahe inimese vastu, kuid sellest hoolimata peab tegu olema vaadeldav ühe teona ehk teona, mis on kantud ühtsest tahtlusest ning see on toime pandud samaaegselt⁷³. Riigikohus on leidnud, et tahtlik tapmine kvalifitseeritakse mõrvana KarS § 114 lg 1 p 3 järgi, kui see on toime pandud kahe või enama inimese suhtes ehk rünne peab olema suunatud vähemalt kahele isikule. Subjektiivse külje realiseerimiseks peab tapjal olema tahtlus põhjustada kõigi ohvrite surm⁷⁴. Riigikohtu lahendis 3-1-1-13-11 esitati süüdistus selles, et süüdlane tappis koos kaasosalisega kannatanu ning süüdlane viis teise kaasosalisega laiba majast välja ning viskasid selle kuivkäimla kogumispaaki. Peale selle tappis süüdlane ühe oma kaasosalistest ning veel ühe isiku ning peitis surnukehad maja õuel asuva vana vundamendi varemetesse prügi alla. Maakohus mõistis süüdlasele karistuseks eluaegse vangistuse, millega nõustus ka ringkonnakohus ning otsus jäi muutmata. Maa- ja ringkonnakohus leidis, et kolme inimese tapmine on väga suur süütegu ning

⁶⁷ Sootak, J. (2017). Tapmiskoosseisu uuemaid tõlgendusi Riigikohtus. Kriminaalkolleegiumi otsus asjas 1-15-10119. – *Juridica* VIII, lk 578

⁶⁸ RKKKo 3-1-1-31-97

⁶⁹ RKKKo 3-1-1-125-96

⁷⁰ RKKKo 3-1-1-1-15

⁷¹ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 365

⁷² RKKKo 3-1-1-36-09

⁷³ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 365

⁷⁴ RKKKo 3-1-1-13-11 p. 7.1

mõistetud karistus on vastavuses valitseva kohtupraktikaga. Riigikohus on asunud seisukohale, et süüdlase eluhoiakus peegeldub üldine lugupidamatus õiguskorra vastu ja sügav hoolimatus inimeste elu suhtes. Samuti märgib riigikohus, et kolme inimese tapmise eest mõistetav karistus peab olema selge signaal ühiskonnale selle kohta, et õiguskord taunib sellist käitumist. Seega, asus ka riigikohus karistuse osas seisukohale, et süüdlasele tuleb mõista eluaegne vangistus⁷⁵.

Raskendavaks asjaoluks on ka tapmine, mis on toime pandud vähemalt teist korda. Korduvusega toime pandud tapmine (vähemalt teist korda) on toimepanijat iseloomustav tunnus, mida loetakse modifitseerivaks eriliseks isikutunnuseks KarS § 24 lg 3 mõttes. Tapmised, mis on toime pandud eri aegadel on käsitletavad teoga, mis on toime pandud korduvalt. Siinkohal ei ole tähtis, kas tapmised on lõpule viidud või mitte, siis piisab ka kahest tapmiskatses, et rääkida tapmisest, mis on toime pandud vähemalt teist korda⁷⁶. Riigikohtu lahendis 3-1-1-76-12 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane põhjustas kannatanule korduvalt sõrgkangiga pea piirkonda lüües kannatanu surma ja veidi hiljem lõi süüdlane teisele kannatanule kirvega korduvalt pähe, põhjustades sellega kannatanu surma. Maakohus mõistis süüdlasele karistuseks eluaegse vangistuse. Ringkonnakohus jättis maakohu otsuse muutmata, lisades, et süü kahe inimese tapmises on väga suur ning mõistetav karistus peab kajastama ka riikliku hukkamõistu rangeimal võimalikul viisil. Riigikohus märgib, et alama astme kohtud on õigesti tuvastanud süüdlase käitumise kui täieliku lugupidamatuse elu kui olulise õigushüve ja õiguskorra kui terviku vastu. Seetõttu asus riigikohus samuti seisukohale, et süüdlast tuleb karistada eluaegse vangistusega⁷⁷.

Tapmine, kui see on toime pandud seoses röövimisega või omakasu motiivil on samuti raskendav asjaolu. Tegemist on alternatiiv-aktiivse süüteoososseisuga, mis sisaldab ühte KarS § 200 viitavat ososseisutunnust, milleks on seos röövimisega ja ühte normatiivset ososseisutunnust, milleks on omakasu motiiv. Need mõlemad tunnused iseloomustavad tapmise toimepanijat ja on käsitletavad erilise isikutunnusena⁷⁸, mis on käsitletavad KarS § 24 alusel. Tapmine, mis on toime pandud omakasu motiivil kohaldub KarS § 24 lg 3 põhimõtte, mille kohaselt kehtib seaduses sätestatud vastutust raskendav, kergendav või välistav eriline isikutunnus üksnes erilise isikutunnusega toimepanija suhtes⁷⁹. Riigikohtu lahendis 3-1-1-122-05 esitati süüdistus, mille kohaselt kannatanu palus süüdlasel ennast ära tappa, kuna oli sattunud rahalistesse raskustesse ning sõlmitud kindlustuslepingu puhul ei oleks raha saanud enesetapu korral. Seega otsis

⁷⁵ RKKKo 3-1-1-13-11

⁷⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 366

⁷⁷ RKKKo 3-1-1-76-12

⁷⁸ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 366

⁷⁹ Elkind, E. (2009). Üldohtlik viis, kahe või enama isiku tapmine ja omakasu motiiv kui mõrva tunnused. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-36-09. - *Juridica* V, lk 329

kannatanu isikut, kes oleks nõus teda tapma 100 000 krooni eest. Kannatanu ja süüdlane sõitsid kohta otsima, kus tegu lõpule viia. Koha leides, tulistas tee ääres põlvitavale kannatanule süüdlane pähe põhjustades kannatanu surma. Linnakohus mõistis süüdlasele karistuseks 6 aastat vangistust. Ringkonna kohus jättis otsuse muutmata ning ka riigikohus asus seisukohale, et otsus tuleb jätta muutmata ning karistuseks jääb süüdlasele 6 aastat vangistust⁸⁰.

Raskendavaks asjaoluks loetakse ka tapmist, mis on toime pandud teise süüteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil. Piisab, kui varjatav või hõlbustatav süütegu on õigusvastane ning vastab süüteo koosseisule⁸¹. Kohtulahendis 1-05-309 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane tappis teise süüteo varjamiseks kannatanu. Eelnevalt oldi kannatanut pekstud ning tema raha röövitud. Kuna süüdlane kartis, et kannatanu pöördub politseisse, siis otsustas süüdlane kuritegu varjata ning pani toime mõrva ehk lõi kannatanut noaga korduvalt rinnaku ja kõhu piirkonda, mis põhjustasid kannatanu surma. Maakohus mõistis karistuseks 8 aastase vangistuse. Ringkonnakohus nõustus maakohtu otsusega ning jättis selle muutmata ning lisas, et süüdlase tegu lüües mitmeid kordi kannatanut noaga rinnaku ja kõhu piirkonda, põhjustades sellega kannatanu surma, pani süüdlane tapmise toime tahtlikult teise süüteo varjamise eesmärgil. Lõplikuks karistuseks jäi 8 aastat vangistust⁸².

Lõhkeseadeldise või lõhkeaine kasutamiseega tapmise puhul peetakse raskendavaks asjaoluks. Tapmine, mis on toime pandud lõhkeseadeldise või lõhkeaine kasutamiseega on siis, kui tapmisel kasutati nimetatud seadet või ainet. Lõhkeseadeldise puhul on oluline, et see on vajalik sihipäraseks kasutamiseks⁸³. Kohtulahendis 1-13-8657 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane paigaldas kindlaks tehtud ajal ja kohas köögis asunud praeahju lõhkeseadeldise ning ühendas elektridetonaatori juhtmed sama pliidi voluringi selliselt, et pliidi ühendamisel voluvõrku toimuks plahvatus. Peale lõhkeseadeldise paigaldamist ühendas kannatanu elektripliidi voluvõrku, mille tagajärjel toimus plahvatus. Kannatanu surm jäi saabumata, sest teda kaitses külmik, mis asetses tema ja pliidi vahel. Maakohus mõistis süüdlasele nimetatud teo eest karistuseks 16 aastat vangistust, kuid peale KarS § 114 p 7 järgi süüdistati teda veel mitmes erinevas episoodis, siis lõpp karistuseks määrati süüdlasele 17 aastat vangistust. Ringkonnakohus otsust ei muutnud ning lisas omalt poolt, et süüdlase süü on suur, sest plahvatuse korraldamine

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-122-05

⁸¹ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 367

⁸² TlnRKKo 1-05-309

⁸³ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 367

korterajas on väga ohtlik, sest see võib põhjustada vigastusi nii kodus viibinud isikutele kui ka väljas viibivatele isikutele⁸⁴.

Loetelus viimaseks raskendavaks asjaoluks tapmise puhul on, kui see on toime pandud kättemaksuks ametialase tegevuse eest. Kuriteo objektiks võib olla iga isik- nii ametiisik ise, kellele soovitakse kätte maksta, selle isiku lähedane kui ka hoopis kõrvaline isik. Siinkohal on oluline rõhutada, et tapmine pannakse toime kättemaksuks konkreetse ametiisiku ametialase tegevuse eest. Ametiisik on karistusõiguslikus mõistes füüsiline isik, kellel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund, olenemata, kas ta täidab ülesandeid alaliselt või ajutiselt, tasu eest või tasuta, teenistuses olles või vabakutselisena või lepingu alusel⁸⁵.

1.3.1.3. Provotseeritud tapmine

Provotseeritud tapmine eeldab, et see on toime pandud äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille on põhjustanud kannatanupoolne vägivald või solvamine tema või tema lähedase isiku suhtes. Sellise teo eest karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega⁸⁶. Riigikohus on enda lahendis välja toonud ning korduvalt selgitanud, et provotseeritud tapmise puhul on tegemist KarS § 113 tapmise põhikoosseisu vähem ohtlikku koosseisuga. Provotseeritud tapmine nagu ka seda on tapmise põhidelikult on süüline ehk isik on teo toimepanemise hetkel täielikult võimeline aru saama teo keelatusest ning võimeline enda käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtima⁸⁷. Provokatsiooni ja erutusseisundi vahel peab olema põhjuslik seos⁸⁸ ning Riigikohus on asunud seisukohale, et süüteo koosseisu kandvaks mõtteks on lähtekoht, kus kannatanu kutsub enda surma õigusvastase käitumisega. Tapmine on reaktsioon varasemale kehalisele ja vaimsele haavamisele. Samas lahendis on Riigikohus veel asunud seisukohale, et provokatsioon võib olla pikaajaline ning süstemaatiline ning seda tuleb käsitleda üksikutest vägivalda- või solvamistegudest koosneva tervikteona ehk kannatanu käitumisele tuleb anda üldhinnang⁸⁹. Hingelise erutuse seisundit peetakse psühhofüsioloogiliseks seisundiks, millel on olemas oma kindel sisu ja mida tähistatakse käitumisteadusliku terminiga

⁸⁴ TRKKo 1-13-8657

⁸⁵ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 367

⁸⁶ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-1-15

⁸⁸ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 34

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-10-13

afekt⁹⁰. Antud seisundi puhul saab isik enda käitumisest aru ning saab vastavalt sellele ka oma käitumist juhtida⁹¹.

Kohtulahendis esitati süüdistus, milles süüdlane lõi meeleheiteseisundis noaga rindkeresse ning seejärel põlvili langenud kannatanule pudeliga pähe. Kannatanu suri saadud vigastustesse. Seega pani süüdlane toime teo äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille põhjustas kannatanupoolne vägivald või solvamine süüdlase suhtes. Maakohus mõistis süüdlasele karistuseks 11 kuud ja 27 päeva vangistust. Ringkonna- ja riigikohus jätsid otsuse muutmata, seega jäi süüdlase lõplikuks karistuseks 11 kuud ja 27 päeva⁹².

1.3.1.4. Lapse tapmine

Lapse tapmine, mis on toime pandud ema poolt oma sündiva või vastsündinud lapse eest karistatakse kuni viieaastase vangistusega. Süüdlaseks saab olla üksnes tapetud lapse bioloogiline ema⁹³. Kohtulahendis 1-13-10375 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane sünnitas korteris õigeaegselt elusa naissoost vastsündinud. Peale lapse sündi tahtliku tapmise eesmärgil surus süüdlane kokku selili lamava vastsündinu pea eest-taha, millega tekitas aju-kolju trauma koljuluu murdude ning peaaajupõrutusega, mis põhjustasid mõne minuti jooksul vastsündinu surma. Seega pani süüdlane toime teo KarS § 116 järgi ehk ema poolt oma vastsündinud lapse tapmise. Kohus määras karistuseks süüdlasele 2 aastat ja 6 kuud vangistust, millest kohesele ära kandmisele kulus 6 kuud ning kui süüdlane ei pane 1 aasta ja 6 kuu pikkuse katseaja jooksul ei pane toime uut tahtlikku kuritegu, siis 2 aastast vangistust ei pöörata täitmisele⁹⁴.

1.3.1.5. Surma põhjustamine ettevaatamatusest

Teise isiku surma põhjustamise ettevaatamatuse eest karistatakse kuni kolmeaastase vangistusega ning kui sama teoga on põhjustatud kahe või enama inimese surma eest karistatakse kuni viieaastase vangistusega. Tegemist on iseseisva eluvastase süüteoga⁹⁵. Riigikohtu otsuses 3-1-1-5-11 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdlane peksis oma elukaaslast korduvalt rusikatega

⁹⁰ Saar, J., Pikamäe, P. (2006). Hingelise erutuse seisund. Probleemidest Eesti karistusõiguses ja kohtupraktikas. - *Juridica IX*, lk 593

⁹¹ Randma, P. (2005). Afekt kui hingelise erutuse seisund ja ajutine raske psüühikahäire. - *Juridica V*, lk 322

⁹² LVMKo 1-187/04; VRKKo 2-1-299; RKKKo 3-1-1-128-04

⁹³ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 371

⁹⁴ TMKo 1-13-10375

⁹⁵ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 371-372

vastu nägu, pead ja keha tekitades kannatanule kehavigastusi, mille tagajärjel kannatanu sündmuskohal suri. Süüdlane eeldas, et korduvate löökidega näkku kannatanu surm ei saabu. Seega on tegu toime pandud hooletusest ja tegu tuleb kvalifitseerida KarS § 117 lg 1 ja KarS § 118 p 1 järgi. Maakohus mõistis teo eest 12 aastat vangistust, mille ringkonnakohus muutis ning jättis karistuseks 9 aastat vangistust, millega nõustus ka Riigikohus⁹⁶.

Võrreldes kriminaalkodeksit ja karistusseadustikku, siis sisalduvaid karistusi eluvastaste süütegude puhul väärtustab karistusseadustik inimelu kõrgemalt, kui kriminaalkodeksi ajal. Tuues välja asjaolu, et teatud eluvastase süüteo puhul võis määrata kriminaalkodeksi ajal karituseks aresti, siis karistusseadustikus kuritegude puhul aresti ei määrata⁹⁷. Lähtuvalt sellest, kuidas karistused on muutunud, siis autor on seisukohal, et karistusseadustik väärtustab inimelu rohkem, kui seda oli kriminaalkodeksi ajal. Seda just seetõttu, et karistused on karmimad ning vangistuse ajad on pikemad.

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-5-11

⁹⁷ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

2. KARISTUSÕIGUSLIKE NORMIDE RAKENDAMINE JA MÄÄRAMINE

Kriminaalkodeks näeb ette isikuvastaste süütegude puhul tähtajalise vangistuse, eluaegse vangistuse või isegi aresti⁹⁸ ning vangistuse eluvastaste süütegude puhul näeb ette ka karistusseadustik, kuid aresti kohaldamine eluvastaste süütegude koosseisus puudub nii nagu ka surmanuhtlus⁹⁹. Hetkel kehtiv karistusõigus on kriminaalkodeksist üle võtnud sealt pärit süsteemi, mille kohaselt süüteo toimepanemine korduvalt toob automaatselt kaasa karistuse karmistamise ja eelkõige kohustusliku vangistuse¹⁰⁰. Eelnevalt kehtinud kriminaalkodeksis oli raskeimaks karistusmääraks tapmise eest, mis oli toime pandud raskendavatel asjaoludel karistuseks surmanuhtlus¹⁰¹. Kui Eestis ratifitseeriti „Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokoll nr.6“, siis ühtlasi tähendas see seda, et surmanuhtlus kaotatakse¹⁰².

Vangistuse ehk vabadusekaotus on süüdlase isoleerimine, mis seisneb tema kinnipidamises selleks ettenähtud riiklikus või riigikontrolli all olevas asutuses. Vabadusekaotuse puhul on tegemist selle äravõtmisega, kuid mitte selle piiramisega. Teatud ajaks võtab vabadusekaotus süüdlasest liikumisvõimaluse ning sellega seotud muud subjektiivsed õigused ning asendub põhjalikult reguleeritud eluga vanglas. Vabadusega seotud seisundi kahjustamine ei tähenda süüdlase isoleerimist ega väljatõukamist ühiskonnast, vaid kui kuritegu annab tunnistust ebapiisavast integreerumisest ühiskonna normisüsteemi, siis tuleb karistusega püüda isikut taas integreerida¹⁰³. Teisisõnu see tähendab seda, et vabadusekaotus takistab süüdlasel jätkata enda senist eluviisi.

Vangistus kujutab endast rangeimat karistuseliiki ning sellesse kuulub oluline õigushüve, milleks on vabaduse kahjustamine. Vangistuse puhul on olemas kaks liiki: 1) tähtajaline ja 2) eluaegne. Vangistuse reaalse kohaldamise puhul sõltub karistusliikide, asenduskaristuste ja karistustest vabastamise võimaluste olemasolust üldosas¹⁰⁴. Kohus võib kuriteo eest mõista 30-päevase kuni

⁹⁸ Krk. RT I 1999, 38, 485

⁹⁹ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹⁰⁰ Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. (2004). *Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse*. Tallinn: Juura, lk 17

¹⁰¹ KrK. RT I 1992, 20, 288

¹⁰² Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus. Karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine*. Tallinn: Juura, lk 99-100

¹⁰³ *Ibid.*, lk 96

¹⁰⁴ Ginter (2004), *supra nota* 100, lk 16

20-aastase vangistuse või eluaegse vangistuse. Kui kriminaalasja arutatakse lühimenetluses, siis mõistetud karistust vähendatakse 1/3 võrra¹⁰⁵.

Kriminaalkoodeks asendati 6.juunil 2001 aastal karistusseadustikuga ning sellega viidi edukalt lõpuni Eesti karistusõigusreformi põhiosa. Suurimaid muudatusi materiaalõiguses seisneb uue süüteomõiste kasutuselevõtmisega ehk kui varasemalt oli üldmõisteks kuritegu, siis nüüd on selleks süütegu. Süüteod liigitatakse kuriteod ja väärteod ning need omakorda esimese ja teise astme kuritegudeks, mis on jäänud samaks kriminaalkoodeksi eeskujul¹⁰⁶. Elu- ja tervisevastaste süütegude peatükk on alates karistusseadustiku kehtima hakkamisest üks stabiilsemaid, mis tähendab, et ei kaasnenud radikaalseid ümberkorraldusi ning kriminaalkoodeksi ajal välja kujunenud kohtupraktika jäi valdavas osas järgitavaks ka uues karistusõiguse kontekstis¹⁰⁷.

Karistusseadustiku eelnõu välja töötamisel ei püütud mitte ainult asendada kriminaalkoodeksit, vaid uuendada kriminaalõigust kui teadusharu tervikuna. Seletuskirjas lisati, et koostajate eesmärgiks on kirjutada tõeline eestipärane seadustik, mis oleks vaba nõukoguaegsetest mõjudest ning vanadest seisukohtadest. Samuti on lisatud, et uuendused langevad kokku Lääne-Euroopa kui ka paljude teiste maailma riikide seisukohtadega kokku. Siiski on eksperdid asunud seisukohale, et sellist väidet ei saa tõsiselt võtta, kuna eelnõus ei ole isegi lähinaabrite seisukohti ega kogemusi arvesse võetud. Lisaks on eksperdid leidnud, et eelnõus ei ole sõnagi sellest, miks on uus karistusseadustik efektiivsem kui kriminaalkoodeks. Eelnõus on ka väljatoodud, et karistuse eesmärgiks ei ole süüdimõistetu parandamine vaid reageering toimepandud kuriteole. Eksperdid aga leidsid, et sisuliselt tähendab see pigem kättemaksu ning karistuse humaansete eesmärkide eiramist, mis on täielikus vastuolus maailmas valitseva praktikaga. Sellise eelnõu puhul asusid eksperdid seisukohale, et selline eelnõu tuleb valitsusele tagasi saata põhjalikuks ümbertegemiseks¹⁰⁸.

Karistusseadustiku vastuvõtmisega muutus karistuspoliitika tänapäevasemaks ning omaks on võetud printsiibid ja põhimõtted, mis on väljakujunenud õigustraditsioonidega teistes Euroopa riikides, mis on kehtinud juba aastaid. Karistuse kohaldamine on paindlikum ning kohtul on võimalik määrata senisest individualiseeritumaid karistusi. Põhikaristuseks, mida võib füüsilisele isikule määrata on 30-päevane kuni 20-aastane või eluaegne vanglakaristus¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Reinthal, T. (2009). Praktikas ilmnevaid probleeme karistuse mõistmisel. - *Juridica* IX, lk 609

¹⁰⁶ Sootak, J. (2001). Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktstruktuur. - *Juridica* VII, lk 447 ja 450

¹⁰⁷ Pikamäe (2013), *supra nota* 2, lk 565

¹⁰⁸ Kimmel, K., Rahi, P.-U. (1997). Mõtteid karistusseadustiku eelnõust. - *Juridica* IX, lk 447-450

¹⁰⁹ Aasmaa, A. (2002). *Uus karistusseadustik on paindlik ja igati nüüdisaegne*. Kättesaadav:

<http://www.virumaateataja.postimees.ee/2415821/uus-karistusseadustik-on-paindlik-ja-igati-nuudisaegne>

Kriminaalkoodeksis oli füüsilise isiku karistuseks aresti tähtajaga kuni kolm kuud) või vabadusekaotuse kuni 15 aastani või eluaegse vangistuse (enne surmanuhtluse kaotamist Eestis oli raskeimaks karistuseks surmanuhtlus)¹¹⁰.

Tabel 1. Süüteo liikidele vastavad karistused kriminaalkoodeksis ja karistusseadustikus

Süüteo liik	Kriminaalkoodeks	Karistusseadustik
(Tahtlik) tapmine	vabadusekaotus 5-12 aastat	vangistus 6-15 aastat
Tahtlik tapmine raskendavatel asjaoludel/Mõrv	vabadusekaotus 8-15 aastat või eluaegne vangistus	vangistus 8-20 aastat või eluaegne vangistus
Tapmine hingelise erutuse seisundis/ Provotseeritud tapmine	vabadusekaotus kuni 4 aastat	vangistus 1-5 aastat
Lapse tapmine (ema poolt)	vabadusekaotus kuni 4 aastat	vangistus kuni 5 aastat
Tapmine hädakaitse piiride ületamisel	arest või vabadusekaotus kuni 2 aastat	-
Surma põhjustamine ettevaatamatuses	arest või vabadusekaotus kuni 3 aastat	vangistus kuni 3 aastat/ vangistus kuni 5 aastat, kui on kahe või enama inimese surm
Enesetapmisele viimine	vabadusekaotus 2 kuni 6 aastat	-

Allikas: KrK (RT I 1999, 38, 485 ja KarS (RT I, 07.07.2017, 5))¹¹¹

Märkused:

1. Tabel on koostatud eluvastaste süütegude ning mõistetavate karistuste kohta.
2. Andmed on võetud kriminaalkoodeksist ja karistusseadustikust.

2.1. Karistust mõjutavad asjaolud

Kriminaalkoodeksi alusel sätestab karistuse mõistmise üldsätted § 36. Karistuse mõistmisel arvestab kohus kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid¹¹². Kriminaalõiguse järgi kuulub vastutusele ja karistamisele see isik, kelle süü kuriteo toimepanemises on tuvastatud kohtuotsusega. Karistus mõistetakse individualiseerimise teel ning sellest sõltub olulisel määral karistuse efektiivsus. Karistuse mõistmisel on suur tähtsus süüdlase isikul, sest tuleb vaadelda kuriteo subjekti kui ka karistamise objekti. Neid kahte silmas pidades, tuleb selgusele jõuda, millise karistuse abil on võimalik avaldada süüdlasele maksimaalset mõju ning kui kiiresti on saavutatav karistuse eesmärk¹¹³.

¹¹⁰ KrK. RT I 1999, 38, 485

¹¹¹ KrK. RT I 1999, 38, 485; KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹¹² KrK. RT I 1999, 38, 485

¹¹³ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 133, 136

Õiguskantsleri arvates kohtles kriminaalkodeks mitu kuritegu toime pannud isikut erinevalt, olukorras, kus üks kuritegu oli esimese astme kuritegu ning karistuseks mõisteti tähtajaline vabadusekaotus. Erineva kohtlemise aluseks oli asjaolu, kas toimepandud kuriteod olid sätestatud eriosa või erinevates paragrahvides, kuid ka asjaolu, et isikuid koheldi erinevalt sõltuvalt sellest, kas eriosa ühes paragrahvis ettenähtud kuritegude eest mõisteti isikule karistus ühel ajal või tuvastati kuritegude üheliigiline konkurents hiljem¹¹⁴.

Karistamise alused näeb ette KarS § 56 ning kõige aluseks on isiku süü. Isikut saab karistada alles siis, kui tema teos ilmneb koosseisupärasusele ja õigusvastasusele lisaks ka süü. Erinevalt deliktistruktuuri tasandil tuvastavast süüst on antud hetkel tegemist süü kui kvantifitseeritava nähtusega, mille süü suurus oleneb teo toimepanemisel ilmnenu kergendavatest ja raskendavatest asjaoludest ning tahtluse ja ettevaatamatuse liikidest. Nende asjaolude põhjal tehakse kindlaks, kas karistuse suurus jääb sanktsiooni keskmisele tasemele või sellest üles- või allapoole. Siiski, tuleb olla tähelepanelik, et karistuse ülemmäär ei tohi ületada seda piiri, mis tuleneb süü suurusest¹¹⁵. Karistuse mõistmise alustel on hierarhia, mida tuleb jälgida. Kõige alus on isiku süü ning siis järgneb 1) kergendavad ja raskendavad asjaolud, 2) tahtluse või ettevaatamatuse liik, 3) eripreventsioon ja 4) positiivne üldpreventsioon. Kuigi karistusseadustik on karistuse mõistmise aluste hulgast nimetamata jätnud süüdlase isiku, siis seda saab arvestada teatud piirides isiku ohtlikkuse hindamisel ning lõpliku karistuse suuruse otsustamisel¹¹⁶.

Võrreldes kriminaalkodeksiga ei arvestata enam kohtualuse isikut, kui iseseisvat alust ning süüdlane on määrav karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks¹¹⁷.

2.1.1. Kergendavad asjaolud

Kergendavad asjaolud annavad kohtule aluse vähendada karistust eriosa sanktsiooni ja konkreetse karistusraami piiridesse jäävast keskmisest karistusmäärast. Kergendavaid asjaolusid on võimalik liigitada järgmiselt:

- asjaolud, mis iseloomustavad süüdlase käitumist pärast tegu;
- teo toimepanemist iseloomustavad tunnused ja;
- süüdlase kui isikut iseloomustavad asjaolud.

¹¹⁴ RKÜKo 3-1-1-77-02, p 20

¹¹⁵ Kivi, L., Sootak, J. (2001) Karistuse kohaldamise alused karistusseadustikus. - *Juridica* VII, lk 476

¹¹⁶ Sepp, H. (2008). Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. – *Juridica* VIII, lk 540

¹¹⁷ Ginter (2004), *supra nota* 100, lk 20

Seaduses nimetatud asjaolule viidates piisab ainult sellele osutamisele ning kohus ei pea põhjendama, kuidas see süüdlase süüd vähendab. Seaduses mitternimetatud asjaolule toetudes peab kohus vastavat asjaolu täpselt kirjeldama ning põhjendama, miks just see asjaolu on kergendav¹¹⁸.

Karistuse mõistmisel arvestatakse, kui seda on võimalik teha vastutust kergendavaid asjaolusid, mis võivad oluliselt karistust muuta või mõjutada. Kriminaalkoodeks näeb ette loetelu kergendavatest asjaoludest:

- Tagajärje ärahoidmine või tekitatud kahju hüvitamine või kõrvaldamine süüdlase poolt- näiteks süüdlase poolt päästetakse kannatanu elu, kahju kompenseerimine või rikitud vara taastamine;
- Raskete isiklike, perekondlike või muud kokkusattumised- et seda lugeda kergendavaks asjaoluks, peab olema tuvastatud, et kuritegu on toime pandud just nimetatud kokkusattumise mõjul;
- Ähvarduse, sundimise või materiaalse, teenistusliku või sõltuvuse mõjul- näiteks süüdlase või tema lähedase ähvardamine füüsilise vägivallega, sundimine kuriteo toimepanemiseks või muud kohustused teiste isikute vastu¹¹⁹;
- Tugev hingelise erutuse seisund, mille kannatanu on esile kutsunud- kergendavaks asjaoluks saab seda lugeda siis, kui kuritegu on toime pandud afektiseisundis, mille on esile kutsunud kannatanupoolne mitte õiguspärane tegu (näiteks tegu, mis on vastuolus mingi õigusharu normide, sotsialistliku ühiselu reeglite või kommunistliku moraali nõuetega). Riigikohus on asunud seisukohale, et kuriteo toimepanemine kannatanu provotseerimise tõttu, ilma et see kutsuks süüdistavas esile tugeva hingelise erutuse seisundi, ei ole tegemist karistust kergendava asjaoluna KarS § 57 lg 1 järgi. Sama paragrahvi lõige 2 võimaldab kohtul arvestada kergendava asjaoluna ka muid, kui lõikes 1 loetletud asjaolud. Kannatanu provotseeriv käitumine võib olla käsitatav kergendava asjaoluna KarS § 57 lg 2 alusel. Selleks tuleb aga kohtul tuvastada, et kannatanu provokatsioon kutsus esile süüdistava ründe ning oli seega üheks kuriteo toimepanemise ajendiks¹²⁰.
- Kaitse ühiskonnaohtliku ründe vastu, ületades hädakaitsepiire- sõltub süüdlase käitumise motiivist ja eesmärgist ning kui süüdlane tegutseb tõelise või oletatava ründe tõrjumisele või kurjategija kinnipidamise eesmärgil;

¹¹⁸ Kivi (2001), *supra nota* 115, lk 479-480

¹¹⁹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 138-140

¹²⁰ RKKKo 3-1-1-72-16

- Süüdlane on alaealine- tuleb vaadelda kui karistamise objekti ehk tema kergemini parandatavust võrreldes täiskasvanuga;
- Süüdlane on rase- siinkohal ei ole oluline, kas kuritegu oli toime pandud psühhofüsioloogilisest seisundist;
- Kahetsus ja süü ülestunnistamine- kahetsus peab olema puhtsüdamlik ning süüdlane ilmub vabatahtlikult uurimisorganitesse¹²¹. Riigikohus on asunud seisukohale, et karistuse kergendamiseks ei piisa paljasõnalisest kahetsusest ning selle avaldamisest, vaid kahetsus peab olema siiras ja kajastuma ka süüdistatava hoiakus tema poolt toimepandud teo suhtes¹²².

Lisaks võib kohus arvestada neid asjaolusid kergendavateks, mida eelpool nimetatud loetelus ei ole¹²³.

Karistusseadustikus sätestatud kergendavad asjaolud on üle võetud kriminaalseadustikust ning need on loetletud § 57 ning lisaks loetelule võib arvestada kohus ka neid asjaolusid, mis loetelus ei ole. Karistusseadustikus on täiendavalt juurde lisatud kergendavaks asjaoluks kui teo on toime pannud kõrges eas inimene ja leppimine kannatanuga¹²⁴. Leppimise puhul on tegemist kriminaalmenetluse lõpetamise alusega ning peab olema kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolek. Lepituskokkulepe peab sisaldama kuriteoga tekitatud kahju heastamise korda ja tingimusi ning süüdimõistmise korral arvestatakse leppimist kergendava asjaoluna. Kõrges eas inimese puhul on tegemist isikuga, kes on vanem kui 75 aastat või isik, kes on jõudnud oodatava keskmise eluea lähedale¹²⁵.

Riigikohus on asunud seisukohale, et seaduses nimetatud asjaoludele toetudes, mida sätestab sama paragrahvi lõige 2, tuleb kohtul vastavat asjaolu täpselt kirjeldada ning põhistada, miks nimetatud asjaolu tuleb lugeda kergendavaks¹²⁶. Kergendavad asjaolud peavad olema nõuetekohaselt tõendatud, kui mitte esitatud süüdituses¹²⁷.

¹²¹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 140-141

¹²² RKKKo 3-1-1-18-14

¹²³ KrK. RT I 1999, 38, 485

¹²⁴ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹²⁵ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 176

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-70-98

¹²⁷ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 177

2.1.2. Raskendavad asjaolud

Raskendavad asjaolud on loetletud Krk § 38¹²⁸ ja KarS § 58 ning tegemist on ammendava loeteluga¹²⁹. Vastava asjaolu tuvastamisel ei pea kohus põhjendama, kuidas see süüdlase süüd suurendab. Kohus võib põhjendada seda, kui oluline nimetatud asjaolu on ning mil määral see teiste asjaoludega süüd suurendab. Suures osas on säilinud kriminaalkoodeksi loetelu karistusseadustikus, kuid välja on jäetud korduvus ja joobeseisund¹³⁰.

Kriminaalkoodeksis sätestatud korduvus on raskendavaks asjaoluks, kui isik on varasemalt toime pannud mingisuguse kuriteo ning sellest ei ole möödunud ettenähtud tähtaega. Olenevalt esimese kuriteo iseloomust on kohtult õigus lugeda seda mitte raskendavaks asjaoluks¹³¹. Karistusseadustikus ei ole raskendavaks asjaoluks korduvus.

Kriminaalkoodeksis olev joobeseisund on vastutust raskendav asjaolu olenemata sellest, kas süüdlane on selle toime pannud teenistuslike või kutsealaste kohustuste täitmisel. Kui kohus leiab, et joobeseisund ei ole raskendav asjaolu, siis tuleb seda otsuses motiveerida¹³².

Kuritegu, mis on toime pandud grupi poolt on vaadeldav raskendava asjaoluna¹³³. Tegemist on kahe või enama kaastäideviijana tegutseva isiku poolt, kes on kuriteo toime pannud¹³⁴. Kohus on tuvastanud, et kui kaks inimest paneb toime kuriteo, kus mõlemad löid kannatanut rusikate ning jalgadega ning kumbki ei kutsunud sündmuskohale kiirabi ega politseid ning peale kannatanu surma saabumist püüdsid mõlemad varjata laipa. Sellisel juhul on tegemist raskendava asjaoluga KarS § 58 p 10 järgi¹³⁵.

Omakasu motiivil toime pandud kuriteo all mõeldakse soovi saada, mis tahes ainelist kasu raha, asja, vara, varalistest kohustustest vabanemise näol¹³⁶. Omakasu puhul on tegemist madala motiiviga, kuid selle teeb taunitavaks püüd saada kasu kuriteoga¹³⁷.

Raske tagajärje põhjustamine kuriteoga on raskendav asjaolu nii kriminaalkoodeksis kui ka karistusseadustikus¹³⁸. Raske tagajärg kriminaalkoodeksis on ühiskonnaohtlikkuse näitaja ning

¹²⁸ KrK. RT I 1999, 38, 485

¹²⁹ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹³⁰ Kivi (2001), *supra nota* 115, lk 480

¹³¹ KrK. RT I, 1999, 38, 485

¹³² Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 148

¹³³ KarS. RT I 07.07.2017, 5; KrK. RT I 1999, 38, 485

¹³⁴ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 70; Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 179

¹³⁵ RKKKo 3-1-1-41-12

¹³⁶ KrK. RT I 1999, 38, 485; KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹³⁷ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 178

¹³⁸ KrK. RT I 1999, 38, 485; KarS. RT I, 07.07.2017, 5

raskendavaks asjaoluks saab selle olla ainult siis, kui kuritegeliku käitumise ja tagajärje vahel on põhjuslik seos ning süüdlane tegutses tahtlikult¹³⁹. Raske tagajärg karistusseadustikus tähendab, et see võib olla suur aineiline kahju seoses asja äravõtmise või rikkumisega, varalise seisundi oluline halvenemine ja füüsiline kahju. Süüd suurendav asjaolu on üksnes siis, kui see järgneb teodeliktile või ulatub kaugemale koosseisupärasest tagajärjest ning on oma mahult sellest suurem¹⁴⁰.

Kuritegu, mis on toime pandud lapsealise, kõrges vanuses või abitus seisundis oleva isiku, vaimuhaige või nõrgamõistusliku isiku suhtes loetakse raskendavaks asjaoluks¹⁴¹ ning peale kriminaalkoodeksi kehtivuse lõppu ning karistusseadustiku vastuvõtmist on loetelusse lisatud juurde raseda inimese suhtes ning isiku suhtes, kes on noorem kui 12 aastane¹⁴². Kriminaalkoodeksis on lapsealine isik, kes on noorem kui 14-aastane, kõrges vanuses aga isik, kes on pensioniealine¹⁴³. Karistusseadustikus on lapsealiseks isik, kes on noorem kui 12-aastane ja alla 10 aastane isik on arusaamisvõimetu ning saab lugeda raskendavaks asjaoluks üksnes siis, kui süüdlane oli kannatanu vanusest teadlik¹⁴⁴. Riigikohus on asunud seisukohale, et alla kümneaastane laps vajab oma arengutaseme tõttu kõrgendatud kaitset ja tema suhtes toime pandud mis tahes kuritegu toob kaasa rangema riikliku hukkamõistu suhteliselt raskema karistusena¹⁴⁵. Kõrges eas inimene on vanem kui 75 aastat või isik, kes on jõudnud oodatava keskmise eluea lähedale¹⁴⁶.

Kuritegu, mis on toime pandud erilise julmusega või kannatanu alandamise ja mõnitamisega on raskendav asjaolu. Erilises julmuses avalduvad süüdlase kõige metsikumad instinktid ja sügav moraalne degradatsioon ning kuriteo toimepanemisel loetakse eriliseks julmuseks pikema ajavahemiku kestel suure valu või raskete füüsiliste või moraalsete piinade põhjustamist kannatanule. Selline teguviis eeldab tahtlikku süüd. Kannatanu mõnitamine seisneb jõhkras irvitamises tema inimväärikuse üle¹⁴⁷. Karistusseadustikus avaldub eriline julmus süüdlase instinktis nautida vägivalda või kasutada jõhkrat vägivalda kannatanust hoolimata. Kannatanu

¹³⁹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 145

¹⁴⁰ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 23

¹⁴¹ KrK. RT I 1999, 38, 485

¹⁴² KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹⁴³ Rebane (1980) *supra nota* 15, lk 146

¹⁴⁴ Sootak (2015) *supra nota* 59, lk 176, 178

¹⁴⁵ RKPJKo 3-4-1-13-15

¹⁴⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 176, 178

¹⁴⁷ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 147

alandamine tähendab isiku üle irvitamist teoga või verbaalselt või tema sundimist alandavatele tegudele¹⁴⁸.

Alaealise või teise isiku suhtes, kelle võime oma teost aru saada oli piiratud ning kelle üle oli teisel isikul mõjuvõim kuriteost osavõtmisele on raskendav asjaolu. Teost aru saamine ja selle juhtumine on piiratud isikutel, kes on süüdivusvõimelised, kuid kelle juures esinevad siiski süüdimatuse meditsiinilised või psühholoogilised tunnused¹⁴⁹. Karistusseadustikus on sätestatud, et karistust raskendavaks asjaoluks on alaealise suhtes toime pandud süütegu, kasutades mõjuvõimu või usaldust ning seda kuritarvitades. Mõjuvõimu puhul on isikul võime avaldada teisele isikule olulist toimet arusaamade või käitumise kujundamisele või muutmisele. Usalduse kuritarvitamisel on tegemist suhtumisega, mis toetub teise isiku kindlusele, õigetele arusaamadele või tegudele¹⁵⁰.

Kuritegu, mis on toime pandud ühiskondliku õnnetuse ärakasutamiseks on raskendav asjaolu, sest süüdlane paneb teo toime siis, kui esineb tulekahju, uputus või epideemia. Sellisel juhul kasutab süüdlane ära olukorda egoistlikult, sest kodanike tähelepanu on suunatud õnnetuse leevendamisele ja tagajärgede likvideerimisele. Raskendavaks asjaoluks saab seda lugeda ainult siis, kui süüdlane kasutab olukorda kuriteo toimepanemiseks¹⁵¹. Karistusseadustikus on lisatud ühiskondliku õnnetuse juurde lisaks loodusõnnetuse ära kasutamine. Kriminaalkoodeksis loetleti üleujutus ühiskondlikuks õnnetuseks, kuid karistusseadustik loetleb selle loodusõnnetuse alla ning lisaks kuuluvad sinna veel metsapõleng, põud, torm, paduvihmad ja muud sellised¹⁵².

Kriminaalkoodeksis on üldohtlikuks viisiks peetud sellist kuritegu, kus süüdlane kasutab kuriteo toimepanemiseks selliseid jõude ja vahendeid, mida algul suudab valitseda, aga peagi kaotab juhitavuse nende üle. Sellise olukorra tõttu võib tekkida tohutuid kahjustusi mitte ainult sellele objektile, mille vastu need suunatud olid, vaid ka teistele objektidele ja inimestele¹⁵³. Karistusseadustikus on üldohtlikuks viisiks peetud olukorda, kus süütegu on toime pandud mürgitamisega, plahvatusega ja süütamise või muu sellisega, olenemata sellest, mis tagajärje süütegu endaga kaasa tõi.

Karistust raskendavaks asjaoluks on erakorralise või sõjaseisukorra ajal toime pandud süütegu. Erakorraline seisukord on välja kuulutanud Riigikogu presidendi või Vabariigi Valitsuse

¹⁴⁸ Kivi (2001), *supra nota* 115, lk 481; Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 178

¹⁴⁹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 147

¹⁵⁰ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 179

¹⁵¹ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 148

¹⁵² Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 179

¹⁵³ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 148

ettepanekul. Tegemist on olukorraga, kus on tegemist põhiseaduslikku korda ähvardava ohuga ning seda ei ole võimalik kõrvaldada ilma erakorraliste abinõudeta. Sõjaseisukord on olukord, mis on välja kuulutatud Riigikogu poolt presidendi ettepanekul. Mõlema seisukorra puhul ei ole oluline, kas süüdlane paneb teo toime seisukordasid ära kasutades, vaid süüd suurendab asjaolu, et süütegu on toime pandud erakorralise ja sõjaseisukorra ajal¹⁵⁴.

Kriminaalkoodeksist on karistusseadustikku üle võetud ka raskendavaks asjaoluks süütegu, mis on toime pandud vormiriietuse või ametitunnuste kasutamisega. Vormiriietuse all mõeldakse ühesuguse tegumoega rõivastust, mida kannavad sama elukutse või tegevusalaga isikud. Selle puhul on tegemist süüteo hõlbustamise erijuhtumiga, mis ei avaldu süüteo toimepanemises. Antud asjaoluga on tegemist siis, kui vormiriietust või ametitunnust kasutati süüteo varjamiseks¹⁵⁵.

Süütegu, mis on toime pandud isiku suhtes, kes on teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses ning samuti perekondlikus sõltuvuses on raskendavaks asjaoluks. Teenistuslik sõltuvus tähendab alluvussuhet avalikus teenistuses või eraõiguslikus juriidilises isikus. Majanduslik sõltuvus võib tuleneda lepingulisest kohustusest, näiteks pärandist ning perekondlik sõltuvus on ühiselt majandav leibkond. Kuigi perekonna liige ei hõlma endast endiseid pereliikmeid, siis raskendava asjaoluna näeb säte ette ka raskendava asjaolu¹⁵⁶. Kriminaalkoodeksis on seda nimetatud korruptsiooniohtliku suhte ärakasutamise¹⁵⁷.

Lisaks kriminaalkoodeksi loetelule on karistusseadustikku juurde lisatud veel raskendavaks asjaoluks süüteo toimepanemine täisealise poolt alaealise juuresolekul¹⁵⁸.

2.1.3. Tahtlus

Kriminaalkoodeksi § 8 sätestas tahtluse ja selle liigid. Kriminaalkoodeksi järgi oli tahtluse liike ainult kaks- otsene ja kaudne¹⁵⁹. Tahtluse tunnused materiaalse kuriteo toimepanemise puhul iseloomustavad süüdlase intellekti ning tahet. Esiteks iseloomustab intellekti arusaamine oma teo faktilistest tunnustest, tagajärje ning põhjusliku seose ettenägemisest teo ja tagajärje vahel. Teiseks iseloomustab süüdlase intellekti ühiskonnaohtlikkusest arusaamine. Nimelt seisneb see

¹⁵⁴ Kivi (2001), *supra nota* 115, lk 481; Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 179

¹⁵⁵ *Ibid.*, lk 482

¹⁵⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 176, 178

¹⁵⁷ KrK. RT I 1999, 38, 485

¹⁵⁸ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹⁵⁹ KrK. RT I 1999, 38, 485

mingite eeskirjade rikkumises ehk see eeldab tahtlust, et süüdlane on nendest eeskirjadest teadlik. Süüdlase tahet iseloomustab tema poolt toime pandud tegu, mis on ühiskonnaohtliku tagajärje soovimine või selle tagajärje teadlik möönmine¹⁶⁰.

Otsese tahtlusega on kuritegu toime pandud siis, kui süüdlane soovis enda teoga põhjustada ühiskonnaohtliku tagajärje. Tagajärg on süüdlasele kas vahetu või kaugem eesmärk või hoopis vahend mõne eesmärgi saavutamiseks. Kaudse tahtlusega on kuritegu toime pandud siis, kui süüdlane möönab teadlikult ühiskonnaohtliku tagajärje saabumist. Süüdlane taotleb kaudse tahtluse korral mingi eesmärgi saavutamist, mis võib aga ei pea olema kuritegelik. Tahtluse tuvastamisel tuleb lähtuda kõigist tehjoludest ning on lubamatu kuriteo tahtliku toimepanemise kohta järelduse tegemine ainult saabunud tagajärje raskuse põhjal¹⁶¹.

Hetkel kehtiva KarS § 16 sätestab tahtluse liigid ning sellest tuleb ka muudatus, mis on sisse viidud peale kriminaalkoodeksit. Tahtluse liike kehtiva seaduse järgi on kolm, milleks on kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus¹⁶² (tabel 2). Karl Kimmel on asunud seisukohale, et on mõttetu sätestada seadusandlikult kolmas tahtluse liik veel lisaks, mida nimetatakse kavatsetuseks. Pea võimatu on vahet teha kavatsetuse ja otsese tahtluse vahel, et eesmärk on realiseeritav ainult otsese tahtlusega. See ei anna täiendust, vaid lisandub ainult üks puhtteoreetiline mõiste, mis segadust tekitab¹⁶³.

Tabel 2. Tahtluse liigid, tagajärjed

Tahtluse liik	Intellektuaalne element tagajärje suhtes	Voluntatiivne element tagajärje suhtes
Kavatsetus	teab või peab võimalikuks	teab eesmärgiks
Otsene tahtlus	teab	tahab või vähemalt möönab
Kaudne tahtlus	teab võimalikuks	mööneb

Allikas: Pikamäe (2001, 461)¹⁶⁴

Märkused:

1. Tabelisse on märgitud tahtluse liigid karistusseadustikust ning element saabuva tagajärje suhtes.

¹⁶⁰ Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 32

¹⁶¹ *Ibid.*, lk 34

¹⁶² KarS. RT I, 07.07.2017, 5

¹⁶³ Kimmel, K. (2000). Edukas võitlus kuritegevusega eeldab ajakohast ja sihipärast riiklikku kriminaalpoliitikat. - *Juridica* IV, lk 260

¹⁶⁴ Pikamäe, P. (2001). Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus- kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. - *Juridica* VII, lk 461

2. Andmed on pärit Priit Pikamäe artiklist, millele on viidatud.

Kõige olulisemaks muudatuseks kehtivas karistusseadustikus saab pidada kaheliigilise tahtluse asendamist kolmeliigilise tahtlusega. Teiseks oluliseks muudatuseks on, et KarS § 15 lg 1 järgi on kuriteona karistatav üksnes tahtlik tegu, kui eriosas ei ole ette nähtud vastutust ettevaatamatu kuriteo eest. Selle sätte puhul on tegemist asjaoluga, kus tahtlus kui subjektiivne süüteo koosseisu tunnus tõsteti karistusseadustiku üldossa, mis vabastab omakorda seadusandja vaevast korrata kõikide kuritegude juures, et eriosas kirjeldatud tegu saab toime panna ainult tahtlikult. Seega erinevalt kriminaalkoodeksist, kus enamik eriosa kuriteo koosseise on karistatavad nii tahtlikult kui ettevaatamatusest toime pandud tegudena, siis karistusseadustiku järgi saab ettevaatamatu kuriteo eest vastutus järgneda ainult siis, kui eriosas on eraldi paragrahvis ette nähtud karistusühvardus ka sama teo ettevaatamatu toimepanemise eest. Kolmandaks muudatuseks kriminaalkoodeksi ja karistusseadustiku vahel on, et kriminaalkoodeksi kohaselt välistas keelunormi mittetundmine tahtluse ning sellega koos kuriteo koosseisu, siis nüüd kehtiva karistusseadustiku järgi jäävad eksimuse korral teo keelatuses nii tahtlus kui süüteo koosseis püsima, kuid puudub süü kui alus riigil isikule tema käitumist ette heita. Viimaseks muudatuseks kriminaalkoodeksi ja karistusseadustiku vahel puudutab tahtluse tuvastamise aega. Kriminaalkoodeksi alusel tahtluse tuvastamise aeg ei omanud tähtsust, kuid karistusseadustiku kohaselt tuleb tahtlus tuvastada rangelt teo toimepanemise hetke seisuga¹⁶⁵.

Tahtluse liikide eristamise aluseks on, et toimepanija psüühiline suhtumine teosse ja selle tagajärge võib olla erineva intensiivsuse astmega. Tahtluse liigid oma olemuselt on võrreldavad raskuse poolest- kõige raskem tahtluse liik on kavatsetus, kaudne tahtlus on kõige nõrgem ning otsene tahtlus jääb nende vahepeale. Liikide eristamise mõtteks on suunata seaduse rakendajat mitte piirduma ainult toimepanija tegevuse objektiivse raskuse hindamisega, vaid kaaluma ka toimepanija subjektiivset suhtumist koosseisupärase tagajärje põhjustamisse¹⁶⁶. Hetkel kõik kolm kehtivat tahtluse liiki peavad vastama tahtluse üldmõiste tunnustele ehk kõikides tahtluse liikides on ühtemoodi esindatud intellektuaalne ja voluntatiivne element. Kõigi nende esemeks on süüteo koosseisule vastavad faktilised asjaolud ning on rangelt seotud teo ajaga¹⁶⁷.

Kavatsetus, mis on tahtluse üks rangemaid liike on isiku eesmärgiks koosseisu asjaolude realiseerimine ning ta on teadlik oma teost ja selle koosseisupärasusest. Seadusandja on asetanud

¹⁶⁵*Ibid.*, lk 456

¹⁶⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 41

¹⁶⁷ Sootak (2007), *supra nota* 102, lk 292

rõhu isiku käitumise eesmärgipärasusele, mis on kavatsetuse konstitueeriv tunnus. Võib öelda, et isik on tegutsenud kavatsetult alati, kui koosseisupärase tagajärje põhjustamine on isiku käitumise eesmärgiks. Kavatsetust iseloomustab intensiivne püüdlus tagajärje poole, siis kavatsetus on tahtluse struktuuri seisukohalt määratletud ainult voluntatiivse elemendi kaudu, milleks on keelend- seab eesmärgiks¹⁶⁸. Riigikohus on asunud seisukohale, et „tahtluse voluntatiivsest küljest lähtuvalt ei ole kavatsetuse tuvastamisel tähtsust sellel, kas isiku poolt silmaspeetav tagajärg tegelikult saabub. KarS § 16 lg 2 kohaselt on kavatsusega tegemist ka siis, kui isik peab süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumist vähemalt võimalikuks“.¹⁶⁹

Raskusastmelt teine tahtluse liik on otsene tahtlus, kus isik teab, et tema tegu realiseerib süüteo koosseisu ning tahab või vähemalt mõonab seda. Otsese tahtluse sisu moodustab isiku kindel teadmine, et oma käitumise tulemusena saabub teatud tagajärg. Selle tahtluse liigi puhul ei ole isiku eesmärgiks tagajärje saavutamine, nagu seda on kavatsetuse puhul, kuid ta näeb seda kindlalt, et see saabub. Tahtluse struktuuri kohaselt kujutab otsene tahtlus endas pöördpilti kavatsetusest. Otsene tahtlus on erinevalt kavatsetusest defineeritud intellektuaalse elemendi kaudu, milleks on keelend- teab. Voluntatiivne element, milleks on otsese tahtluse definitsioonis sõnad tahab ja vähemalt mõonab, siis antud juhul on see tähtsusetu. Otsene tahtlus on enamasti seotud kõrvalttagajärgiga¹⁷⁰. Seega on otsene tahtlus määratletud isiku kindla teadmise kaudu¹⁷¹. Kriminaalasjas 1-10-8305 on kohus leidnud, et süüdistatav, kes on kannatanule korduvalt löönud löiketorkevahendiga rindkere piirkonda, põhjustades elutähtsate siseorganite vigastusi, mille tagajärjel kannatanu suri. Lüües kannatanut korduvalt elutähtsatesse organitesse, siis süüdistatav teadis, et oma tegevusega põhjustab kannatanu surma, tegutsedes otsese tahtlusega¹⁷².

Tahtluse liigi viimaseks on kaudne tahtlus, kus isik peab võimalikuks ja mõonab seda, et tema tegu on süüteo koosseisus. Tegemist on isiku psüühilise suhtumisega teosse, kus tagajärje saabumine ei ole kindel, vaid ainult tõenäoline. Tahtluse struktuuri poolest on kaudne tahtlus nagu ka otsene tahtlus määratletud intellektuaalse elemendi abil, mille märgib keelend- peab võimalikuks¹⁷³. Kaudse tahtluse voluntatiivseks elemendiks on isiku nõustumine koosseisupärase asjaolu saabumisega ehk selle mõõnmisega. Kaudne tahtlus esineb üldjuhul vaid kõrvalttagajärgede suhtes¹⁷⁴. Riigikohus on asunud seisukohale, et tahtlus koosneb kahest

¹⁶⁸ *Ibid.*, lk 292-293

¹⁶⁹ RKKKo 3-1-1-62-14, p 11

¹⁷⁰ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 297-298

¹⁷¹ Pikamäe (2001), *supra nota* 164, lk 460

¹⁷² HMKo 1-10-8305

¹⁷³ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 299-300

¹⁷⁴ Pikamäe (2001), *supra nota* 164, lk 461

elemendist- intellektuaalsest ja voluntatiivsest küljest. Intellektuaalne element on tahtluse minimaalne eeldus, kuid pelgalt süüteo koosseisule vastava asjaolu võimalikuks pidamine ei võimalda KarS § 16 p 4 järgi teha järeldust tahtluse olemasolust. Nimetatud sätte kohaselt on täiendavalt vajalik koosseisule vastava asjaolu saabumise möönmine, mida tuleb mõista kui isiku poolt võimaliku tagajärje heakskiitmist. Kaudse tahtluse puhul isik küll ei pürgi otseselt tagajärje saavutamisele, kuid möönab selle võimalikkust¹⁷⁵. Isegi, kui isik sai aru enda teo ohtlikkusest ei tähenda see kohe automaatselt, et isik oleks arvestanud raske tagajärje saabumisega ning sellega sisimas ka nõustunud¹⁷⁶.

2.2. Karistuse eesmärgid

2.2.1. Üldpreventsioon

Õiguskorra kaitsmise huvid ning nendega arvestamine kujutab endast üldpreventiivseid kaalutlusi. Ülesandeks on näidata karistusõigust kui ühiskonda kaitsva institutsioonina. Positiivse üldpreventsiooni eesmärgiks on avaldada õiglasega karistuse mõju, mis kinnitab inimeste usku normikehtivusse ning tekitab usaldust õiguskorra vastu. Preventsioon peab olema suunatud kannatanule, millega näidatakse talle tehtud ülekohtu heastamist ja õiguse taastamist. Karistuseesmärkide raames näitab üldpreventsioon, miks tuleb kohtualust karistada, kuigi see on eripreventiivselt tarbetu.

Üldpreventiivsed kaalutused sisaldavad veel ka kindlustuseesmärki ehk vajadus kaitsta õiguskorda ja sotsiaalset elu selliselt, et kaitsta ühiskonda raskeid kuritegusid toimepannud isikute isoleerimisega. Siinkohal tuleb märkida, et karistusõiguses puuduvad süü suurust ületava ohtlikkusega isikute jaoks mõeldud mõjutusvahendid, siis üldpreventsiooni raames ei tohi arvestatav kindlustuseesmärk viia süü suurust ületatava ja isiku ohtlikkusele vastava karistuse mõistmisele. Eluaegse vangistuse puhul ei ole kindlustuseesmärk enam süü suurusega piiratud, kuna seadusandja on andnud kohtule karistuse ülemmäära valikul vabad käed.

Üldpreventsioonil on süü piiridesse jääva karistuse leidmisel alamäära fikseeriv roll ning see ei tohi olla alla üldsuse poolt tunnistatavat miinimumi. Karistust rakendavana võivad üldpreventiivsed kaalutlused tulla kõne alla siis, kui teatud kuriteo liik või teoviis on hakanud levima aktuaalselt ning kui konkreetset kuritegu võidakse hakata järgi tegema. Kergendavana

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-13-07

¹⁷⁶ TlnRKKo 1-12-7215

võib arvestada asjaolu, kui süüteo ja karistamise vajel on pikk ajavahemik ning selle normi toimet ei pane enam keegi tähele¹⁷⁷.

2.2.2. Eripreventsioon

Eripreventsiooni eesmärgiks on hoida konkreetne isik edaspidi mitte sooritama kuritegusid. Teisisõnu, karistuse mõistmisel minnakse preventsiooni alal üle teolt isikule ja sotsiaalsele keskkonnale. Tihtipeale otsustatakse karistuse liik preventiivsetel kaalutlustel, kui see ei tulene sanktsioonist või kui süü suurus annab kindla tulemuse. Preventiivsetel kaalutlustel otsustatakse ka veel karistusest tingimisi vabastamine ning lisakaristuse määramine¹⁷⁸.

Eripreventiivne eesmärk avaldub kolmes liigis:

- hirmutamine ehk kurjategija taunimine talle karistuse kohaldamisega;
- parandamine (kasvatamine) ehk kurjategija selline mõjutamine, et uusi kuritegusid enam toime ei paneks ja;
- kindlustamine ehk ühiskonna kaitsmine kurjategija isoleerimisega.¹⁷⁹

Esimese kahe liigi puhul on tegemist positiivse preventsiooniga, sest nende abil loodetakse isik ühiskonda tagasi saada seaduskuulekana. Kolmanda eesmärgi puhul annab aga tunnistust ühiskonna resigneerumisest ja kaitsesse tõmbumisest.

Hirmutamine ja parandamine erinevad üksteisest selle poolest, et tuleb kontrollida kõigepealt võimalust saavutada uue kuriteo ära hoidmine karistuse kohaldamisega, lootes piisavad parandatud isiku puhul hoiatavale toimele. Kui aga selline eesmärk ei tööta, siis tuleb kõne alla võtta teatavaid parandamisvahendeid sisaldava karistuse kohaldamine kuni vangistuseni välja. Reaalse vangistuse põhistamisel ei saa toetuda ainult vajadusele süüdimõistetut mõjutada, sest resotsialiseerimiseks on olemas võimalus ka ambulatoorsete sanktsioonide korral. Vangistuse puhul tuleb arvesse võtta ka eripreventsiooni kindlustuseesmärki.

Preventiivset laadi tegurid toimivad reeglina karistuse kergendamise või raskendamise suunas. Erinevalt süü suurust mõjutavatest asjaoludest ei ole neid vaja süüdlasele õiguslikult omistada. Karistust kergendavalt toimivad eelkõige võimalikud negatiivsed mõjud (vabadusekaotuse

¹⁷⁷ Sootak (2007), *supra nota* 102, lk 135-136

¹⁷⁸ *Ibid.*, lk 132

¹⁷⁹ Sootak, J. (2003). *Karistusõiguse alused*. Tallinn: Juura, lk 157

desotsialiseeriv toime) ja raskendav toime on eelkõige negatiivsel prognoosil ehk kui on karta korduvkuriteo toimepanemist.

Eripreventsiooni puhul vaadeldakse ka süüdlase isikut¹⁸⁰. Isiku arvestamine iseseisva tegurina konkreetse kuriteo eest karistuse mõistmise asemel hakatakse andma hinnangut isikule ja tema elukäigule üleüldiselt¹⁸¹. Õigusriiklik karistusõigus ei ole selleks siiski volitatud, sest inimene peab arvestama ja vastutama oma teo eest, aga mitte selle eest, milline ta isikuliselt on. Süüdlase isikut arvestatakse siiski kahel juhul, milleks on eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks ja karistusest tingimisi vabastamisel. Kriminaalkoodeksi järgi tuli kohtul hinnata süüdlast kui kuriteo toimepanijat ning otsustada, milline karistusliik avaldab kõige suuremat mõju süüdlase edaspidiste kuritegude ärahoidmiseks. Selleks, et seda teha tuli kohtul välja selgitada nii palju kui võimalik teavet süüdlase isiksuse kohta. Mõistetava karistuse mõju puhul tuli lähtuda põhimõttest, et süüdlane ei ole isik ainult, kes on toime pannud kuriteo, vaid tegemist on ka karistamise objektiga¹⁸².

Karistuse kohaldamisel nõuab karistusseadustik, et karistuse kohaldamisel arvestatakse võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest¹⁸³. Riigikohus on asunud seisukohale, et vajadus arvestada võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemist on eripreventiivne prognoos¹⁸⁴. Samuti on Riigikohus leidnud, et ei ole võimalik pidada karistuse mõistmisel silmas isiku mõjutamist kui eripreventiivset eesmärki ja mitte arvestada tema isikut¹⁸⁵.

2.3. Süüd mõjutavad asjaolud

Karistusseadustik, mis võeti vastu Riigikogu poolt 6.juunil 2001 tähendas süüteo mõiste seisukohalt loobumist senisest nõukogude kriminaalõiguse neljajaelemendilisest deliktistruktuurist. Nõukogude karistusõigus kasutas kuriteo üldkoosseisu mõistet deliktistruktuuris ning isiku võime kanda vastutust oli vaadeldav süüteo subjektina ehk isik vanuses 13 või 15 aastat, isiku süüdivus ning vaadeldav erisubjektina. Kuriteo subjektiivse küljena oli isiku süü, kas siis tahtlusest või ettevaatamatusest ning milline on motiiv ja eesmärk.

¹⁸⁰ Sootak (2007), *supra nota* 102, lk 132-133

¹⁸¹ RKKKo 3-1-1-99-06

¹⁸² Kadari, H., Raal, El., Rebane, I. (1963). *Nõukogude kriminaalõigus: üldosa*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 308

¹⁸³ Sootak (2007), *supra nota* 102, lk 133

¹⁸⁴ RKPJKo 3-4-1-9-03

¹⁸⁵ RKKKo 3-1-1-40-04

Hetkel kehtiva karistusseadustiku järgi vaadeldakse esiteks isiku süüd süüvõime järgi, milleks on vanus ja süüdivus ja teiseks süüd välistavate asjaolude puudumine. Subjektiivse koosseisu poole pealt on tahtlus või ettevaatamatus, motiiv või eesmärk ja koosseisueksimus¹⁸⁶.

Süü tähendab, et see on isikule tehtav etteheide, et ta oma vaba tahte alusel ning on võimeline aru saama oma teo ebaõigusest ning on võimeline normikohaselt käituma, valis siiski ebaõiguse poole¹⁸⁷. Teisisõnu öeldes isiku süüteo viinud tahte etteheidetavus rajaneb isiku süüvõimel-võimel teada ühiskonnas kehtivaid õigusnorme, kuid ta valis oma vaba tahte alusel normivastase käitumise¹⁸⁸. Õigusvastasus näitab isiku poolt toime pandud teo vastasust õiguskorraga ning teatud normi rikkumist siis süü näitab, kas tegija ka isikuliselt selle eest vastutab ning kas teda saab karistada. Teo süülisus tähendab, et isiku poolt toime pandud õigusvastane tegu on olemas ning süüd välistavad asjaolud puuduvad. Teisisõnu võib öelda, et isiku süülisus ja karistatavus on välistatud, kui isik ei ole vastavas eas või on süüvõimetu¹⁸⁹.

Karistusseadustik näeb ette, et isik, kes on teo toime pannud ning teda saab karistada on süüvõimeline ehk teo toimepanemise ajal on isik 14 aastat vana ja vaimselt terve inimene ning süüd välistavaid asjaolusid ei ole ehk puuduvad¹⁹⁰. Kõige olulisem karistusõiguse rajanemise süüühimõttel on, et isikut saab karistada üksnes siis, kui ta on süüdi ning iga isiku süü on individuaalne ning ainult talle omistatav. Deliktstruktuuri tasandil ei ole süü suurus astmestatav, süü kas on olemas või ei ole. Karistuse kohaldamisel arvestatakse süü suurust, kuigi ka seal lähtutakse süü individuaalsusest. Isiku karistamiseks annab aluse isiku süü ning see omakorda määrab ära karistuse suuruse¹⁹¹.

Üheks süüvõimet välistavaks asjaoluks on süüvõimetus vastavalt eale ning vaimsele tervisele. Karistusseadustik sätestab isiku vanuseks 14 aastat süü mõistmisel ning kriminaalkoodeksi põhjal lähtutakse põhimõttest, et süü tuvastatakse mitte süüteo liigist, vaid alaealise arenguküpsusest tulenevalt. Kriminaalkoodeks ei tunne alaealise piiratud süüvõimet, küll on aga võimalik alaealist mõjutada kriminaalkaristust kohaldamata. Karistusseadustiku alusel saab alla 14-aastase süüst vabastada, kui kohus peab seda vajalikuks tulenevalt alaealise vaimse arengu tasemest, võimest oma teo keelatuselt aru saada või võimest oma käitumist juhtida vastavalt

¹⁸⁶ Sootak, J. (2002). Süüvõime karistusseadustikus. - *Juridica* II, lk 82-83

¹⁸⁷ Sootak, J. (1997). *Kriminaalpoliitika*. Tallinn: Juura, lk 116

¹⁸⁸ Sootak, J. (2004). *Süüteoühimõtte ja deliktstruktuur. 2., täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura, lk 37

¹⁸⁹ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 442

¹⁹⁰ KarS. RT I, 05.12.2017, 2

¹⁹¹ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 443

sellele arusaamisele. Siiski on süü vabastamise aluseks alaealise piiratud süüvõime¹⁹². Süüdivuse puhul saab vastutusele võtta vaid vaimselt terve inimese ning tuleb kontrollida, kas isikul on või puudub võime käituda normikohaselt. Süüdivus tuleb teha kindlaks kahel astmel. Kõigepealt tuleb tuvastada isiku tervislik seisund ehk süüdimatuse meditsiinilised tunnused. Olles tuvastanud isiku vaimse haigusliku seisundi (vaimuhaigus näiteks) ei saa veel midagi kindlat väita süüdivuse kohta. Kui see on tuvastatud tuleb teiseks rakendada õiguslikku kriteeriumi ning tuvastada isiku kontrollvõime. See tähendab, et tuleb otsustada, kas organismi seisundi tõttu oli isik võimeline aru saama oma teo keelatusest või oma käitumisest vastavalt sellele arusaamale juhtima. Kui see on kindlaks tehtud, saab otsustada süüdivuse küsimuse¹⁹³.

Süüvõimet välistavaks asjaoluks on veel ka süüdimatus. Süüdimatuse puhul on tegemist, kui isik on süüvõimetu ning ta on teo toime pannud tahtlikult ning selles ei esine ühtegi õigusvastasust välistavat asjaolu. Seega, alla 14 aastase isiku või vaimu haige poolt toime pandud tegu on tahtlik ja õigusvastane ning annab aluse kohaldada nende suhtes mõjutusvahendeid¹⁹⁴. Vaimse tervise puhul on mõjutusvahendid sätestatud KarS § 86, milleks on psühhiaatiline sundravi ning alaealise mõjutusvahendid on sätestatud KarS § 87¹⁹⁵.

Piiratud süüdivus on samuti üks süüvõimet välistavaks asjaoluks. Kriminaalkoodeksis puudus selline mõiste nagu piiratud süüdivus ning esmakordselt toob karistusseadustik selle mõiste välja. Piiratud süüdivusega isik on süüdiv, kui teatud vaimutegevuse häirete tõttu ei saa ta aru oma teo keelatusest või kui saab, siis on tal raske oma käitumist normikohaseks kujundada. Piiratud süüdivuse puhul peab olema isikul diagnoositud vähemalt üks KarS § 34 punktides nimetatud psüühilistest seisunditest, milleks on vaimuhaigus, ajutine raske psüühikahäire, nõrgamõistuslikkus, nõdrameelsus või muu raske psüühikahäire¹⁹⁶. Tuleb rõhutada, et piiratud süüdivaks isikuks ei loeta mitte iga ühte, kellel on tuvastatud mõni KarS § 34 nimetatud psüühikahäire, vaid ainult seda, kelle enesekontrolli võime on oluliselt piiratud¹⁹⁷.

Süüvõimet välistavaks asjaoluks on veel ka joobeseisund. Joobeseisund tekib alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine manustamisel, mis avaldub häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides. Isiku motivatsiooni ja otsustusvõime on piiratud ja häiritud ning sellest tulenevalt on ka isiku käitumine ebaadekvaatne. Isik on teo toime

¹⁹² Sootak (2002), *supra nota* 186, lk 84-85

¹⁹³ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 447

¹⁹⁴ Sootak (2002), *supra nota* 186, lk 85

¹⁹⁵ KarS. RT I, 05.12.2017, 2

¹⁹⁶ Sootak (2002), *supra nota* 186, lk 87

¹⁹⁷ Sootak (2010), *supra nota* 58, lk 451

pannud süüdivana, kui ta on olnud keskmises või raskes joobes. Vastavalt sellele lahendab karistusseadustik küsimuse analoogselt kriminaalkoodeksiga, välistades süü üksnes juhul, kui isik oli joobes, kuid ei ole joovet põhjustanud ettevaatamatusest- ei näinud ega pidanudki nägema, et teatud aine manustamine või muu tegu võib põhjustada joobe. KarS § 36 sätte tõlgendamiseks on olemas kaks võimalust. Esimene võimalus on, et isik on end tahtlikult või ettevaatamatusest joobeseisundisse viinud ning on teo toime pannud süüdivana. Teine variant on, et keskmises või raskes joobes isik paneb teo toime siiski süüdimatuna¹⁹⁸. Kui aga isik on joobe põhjustanud tahtlikult või ettevaatamatusest, siis on riigil õigus talle tehtud objektiivset tegu ette heita¹⁹⁹. Süü olemasolu puhul on oluline joove, mis esines teo toimepanemise ajal. Üksnes patoloogilise joobe korral on tegemist raske psüühikahäirega, mis võib tingida süüdimatuse²⁰⁰.

Süüd mõjutavaks asjaoludeks on veel ka süüd välistavad asjaolud. Süüd välistavad asjaolud võivad välistada isiku vastutuse teo eest, kes on küll teo toime pannud süüvõimelisena, kuid riik on otsustanud teatud asjaoludel üles näidata suuremeelsust ning vabastada isiku vastutusest süü puudumisele. Neid asjaolusid, mille põhjal riik otsustab on võimalik jagada kaheks. Esimesel juhul on tegemist keelueksimusega, milleks on ettevaatamatus ja tahtlus. Sellisel juhul on tegemist asjaoluga, kus isik ei suuda tajuda tavapärasest kõrgemat ohtu või hindab oma võimeid üle ning tema puhul ei ole tegemist piiratud süüdivusega, vaid ta vabastatakse vastutusest. Isiku süü on välistatud ka vältimatu keelueksimuse korral, milleks on tahtlik tegu, mida toime panev isik peab ekslikult lubatavaks. Teisel juhul on isiku süü välistatud tagantjärele preemiana selle eest, et isik vabatahtlikult loobus süüteo lõpuleviimisest²⁰¹. Riigikohus on asunud seisukohale, et kui isiku teos oli koosseisueksimus, siis on tahtlus välistatud ning menetlus tuleb lõpetada subjektiivse koosseisu puudumise tõttu²⁰².

2.4. Karistuse asendamine

Isikuvastased süüteod on kvalifitseeritavad I ja II astme süütegudena. Nimelt esimese astme kuriteod on süüteod, mille eest on füüsilisele isikule karistusena ettenähtud tähtajaline vangistus üle viie aasta või eluaegne vangistus. Teise astme kuriteod on süüteod, mille karistusena on ettenähtud vangistus kuni viis aastat. Karistusseadustiku järgi on karistuste puhul võimalik

¹⁹⁸ Sootak (2002), *supra nota* 186, lk 87-88

¹⁹⁹ Samson, E. (2001). *Kriminaalõiguse üldosa*. Tallinn: Justiitsministeerium, lk 210

²⁰⁰ Sootak (2010), *supra nota* 58, 455

²⁰¹ Sootak (2002), *supra nota* 186, lk 88

²⁰² RKKKo 3-1-1-92-05

asendada neid üldkasuliku tööga või elektroonilise valvega, kuid neil on omad tingimused²⁰³. Kriminaalkoodeksis on võimalik karistust asendada, kui seda ei ole võimalik mõista või täita, siis kohus mõistab süüdlasele teiseliigilise karistuse või asendab mõistetud karistuse teiseliigilise karistusega ning kohus juhindub KrK § 43 sätetest karistuste võrdleva raskuse kohta²⁰⁴.

Elektroonilist valvet on võimalik kasutada vangistusest tingimisi ennetähtaegsel vabanemisel, kui isik on esimese astme kuriteo toime pannud tahtlikult. Sellisel juhul on ennetähtaegselt tingimisi vabastamine võimalik vähemalt ½ vangistuse ärakandmisel koos Eesti Vabariigi kohustusega või 2/3 puhul ilma Eesti Vabariigi kohustuseta²⁰⁵. Elektroonilise valve puhul on oluline, et see piirab isiku liikumist, kuid samas see ei takista uute kuritegude toimepanemist. Samas tuleb silmas pidada, et asenduskaristuse mõistmise puhul tuleb oluliselt kaaluda, kas süüdimõistetu on võimeline läbi selle muutuma ning ei pane enam toime kuritegusid. Siiski võib öelda, et asenduskaristuse mõistmise puhul puudub isiku üle kontroll ning see on küllaltki paindlik²⁰⁶.

Töökaristused on puudunud Eesti kriminaalõigusest alates 1992.aasta kriminaalõigusreformist, mille käigus visati kriminaalkoodeksist välja sellised Nõukogude Liidus laialdast rakendamist leidnud sanktsioonid nagu vabadusekaotusega paranduslik töö ning kohustusliku tööerakendamise tingimisi vabadusekaotusele mõistmine. Seega võib öelda, et üldkasulik töö on Eesti kriminaalõiguses kriminaalkaristusena esmakordselt sätestatud karistusseadustikus²⁰⁷. Tegemist on tunnustatud ja enamlevinud alternatiiviga vangistusele ning sanktsionisüsteemi seisukohalt on tegemist vangistuse asendamisega²⁰⁸. Karistuse asendamine üldkasuliku tööga kriminaalmenetluses on võimalik kuni kaheaastase vangistuse puhul²⁰⁹. Samas puudub igasugune teave selle kohta, kas vangistuse asendamine üldkasuliku tööga on efektiivne või mitte. Eesmärgiks on vähendada vangistuse osa karistuspoliitikas ning sellega piiratakse süüdimõistetu vaba aega ning seega ka uusi võimalusi kuritegusid toime panna²¹⁰.

²⁰³ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

²⁰⁴ KrK. RT I 1999, 38, 485

²⁰⁵ Ahven, A., Kruusement, A. (2013). *Elektroonilise valve kohaldamine*. Kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2013. Kättesaadav:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/elektroonilise_valve_kohaldamine_2-2013.pdf, 4.detsember 2017

²⁰⁶ Neumann, B. (2017). Karistusjärgse kinnipidamise vastavus Eesti Vabariigi põhiseadusele. - *Juridica* VI, lk 435

²⁰⁷ Kruusement, A. (2003). Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika. - *Juridica* VI, lk 437

²⁰⁸ Sootak, J. (2005). Kaks aastat karistusseadustikku- uus õigus ja uued probleemid?. - *Juridica* I, lk 43

²⁰⁹ Salla, J. (2014). Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. - *Juridica* VIII, lk 594

²¹⁰ Ahven, A. (2009). *Üldkasuliku töö kohaldamine ning mõju retsidiivsusele*. Kättesaadav:

<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uldkasuliku-too-kohaldamine-ja-moju-retsidiivsusele>, 4.detsember.2017

3. KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS

3.1. Analüüsi eesmärk

Analüüsi eesmärk on välja selgitada, kas inimelu väärtus oli kõrgemini hinnatav kriminaalkoodeksi ajal või on elu väärtus praeguse karistusseadustiku ajal kõrgem. Samuti kuidas kohus on otsuse koostamisel tõlgendanud elu väärtust ning milliseid aspekte arvesse võetakse. Analüüsi koostamiseks on autor eelnevalt uurinud inimelu väärtust ning karistusõiguslikke norme, mis kaasnevad elu vastu suunatud süütegude puhul.

Elu väärtust on võimalik kohtul hinnata erinevate aspektide kaudu. Esiteks see, kuidas on inimelu võetud ning millisel viisil. See annab aluse hinnata, kas süüdistatav ise hindab elu väärtust kui kõige kõrgemat õigushüve, mis inimesel on. Viisi, kuidas see on toime pandud, siis teiseks kohus hindab karistust mõjutavaid asjaolusid. Näiteks kergendavad ja raskendavad asjaolud, millest sõltub, milline karistus määratakse. Samuti hindab kohus otsuse koostamisel isiku süüd ning selle suurust. Arvestades kõiki neid asjaolusid on võimalik läbi kohtupraktika hinnata elu väärtust ning otsustada, kas elu väärtuse mõiste on ajas muutunud.

Analüüsi tegemiseks on kasutatud mitmeid kohtulahendeid ning parima võrdluse saamiseks kriminaalkoodeksi ja karistusseadustiku põhjal tehtud kohtulahendeid. Leides sarnaseid lahendeid nii KrK kui KarS pinnalt, siis on inimelu väärtuse võrdluse tegemine ilmekam, mis annab aimu, mida, kuidas ja kas on kohus hinnanud süüdimõistva kohtuotsuse puhul.

Töö esimeses peatükis on käsitletud inimelu ning selle väärtust põhiseaduse, kriminaalkoodeksi ja karistusseadustiku põhjal. Nende seaduste pinnalt on selgeks tehtud, mis tähendab inimelu ning kuidas seda on võimalik kaitsta.

3.2. Surmanuhtlus ja eluaegne vangistus

Surmanuhtlus oli kriminaalkoodeksis sätestatud tapmise puhul, mis oli toime pandud raskendavatel asjaoludel. Tegemist oli erakordse karistusega, mis oli lubatud ainult eriti raskete kuritegude eest ning seda mõisteti mahalaskmise läbi²¹¹. Surmanuhtlus oli erakordne seetõttu, et

²¹¹ KrK. RT 1992, 20, 288

seada võis mõista ainult erandlikel juhtudel, kui seda tingisid raskendavad asjaolud ja kurjategija erakordne ühiskonnaohtlikus²¹². Armuandmise läbi oli võimalik surmanuhtlus asendada eluaegse vabadusekaotusega kinnises vanglas²¹³. Surmanuhtlus oli sätestatud seadustikus kuni aastani 1998, kuigi alates 1991.aastast surmanuhtlust ei viidud enam täide, kuid süüdlasele oli see karistuseks määratud. Eesti poliitiline eliit pidas vajalikuks asendada surmanuhtlus eluaegse vangistusega, nagu seda oli enamustes Euroopa Liidu juba tehtud. 13.jaanuar 1997.aastal esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule „Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokoll nr.6 ratifitseerimise seaduse eelnõu“, mis tähendas seda, et surmanuhtlus kaotatakse²¹⁴ ning 19.03.1998.aastal parlament ratifitseeris nimetatud protokoll²¹⁵. Siinkohal toob magistritöö autor välja, et 2015.aastal korraldati uuring, mille tulemuseks oli, et enamik eestimaalastest pooldab surmanuhtlust ning teatud kuritegude puhul on surmanuhtluse rakendamine õigustatud²¹⁶.

Eluaegset vangistust määratakse mõrva puhul, milles esinevad raskendavad asjaolud²¹⁷ ning tegemist on raskeima karistusega neis riikides, kus on surmanuhtlus tühistatud, nii nagu Eestis²¹⁸. Eluaegne vangistus on karistus, kohaldamine nõuab erakorralisi asjaolusid, mis on lisaks suurele süüle ka äärmuslike üld- ja eripreventiivsete tingimuste esinemist lähtuvalt KarS § 56 sätestatust. Sellise karistuse mõistmiseks peab toimepandud kuritegu olema õigushüve ja õiguskorda kahjustanud sedavõrd, et tähtajalise vangistuse mõistmine ei taga õiguskorra piisavat kaitset. Eripreventiivsed asjaolud võivad esinevad varasemas kuritegude toimepanemises ja edasises prognoosis süüdistatava käitumise suhtes. Eluaegse vangistuse mõistmine nõuab eriti hoolikat ja põhjalikku motiveerimist²¹⁹. Hetkel valitsev kohtupraktika kinnitab, et eluaegne vangistus mõistetakse nendel juhtudel, kui isik on tapmise või tapmiskatse toime pannud kaks ja rohkem kordi, olenemata sellest, kas see on siis toimunud ühe sündmuse käigus või mitte. Veel on võimalik eluaegset vangistust mõista isikule, kes enne tapmist on toime pannud eluohtlike kehavigastuste tekitamise, vägistamise või röövimise eest ning on mõistetud pikaajaline vangistus, kui süüdistatav ei ole mingeid järeltõusid teinud²²⁰. Samuti võib eluaegset vangistust mõjutada isiku poolt regulaarselt kuritegude toimepanemine ning tegudes väljenduv ükskõiksus

²¹² Rebane (1980), *supra nota* 15, lk 91

²¹³ KrK. RT 1992, 20, 288

²¹⁴ *Surmanuhtlus Eestis*. Kättesaadav: http://www.et.wikipedia.org/wiki/Surmanuhtlus_Eestis , 25.detsember 2017

²¹⁵ Sootak (2007), *supra nota* 102, lk 99-100

²¹⁶ ERR (2015). *70% eestimaalastest toetab surmanuhtlust*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/536924/70-eestimaalastest-toetab-surmanuhtlust> , 25.detsember 2017

²¹⁷ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

²¹⁸ Sootak (2007), *supra nota* 102 , lk 98

²¹⁹ RKKKo 3-1-1-76-12, p 8

²²⁰ TlnRKKo 1-16-7046, lk 14

ja lugupidamatus kaitstavate põhiväärtuste suhtes²²¹. Mõistes karistuseks eluaegse vangistuse tuleb kohtul eriti üksikasjalikult põhjendada, kuidas isiku süü suurus tingib eluaegse vangistuse kohaldamise ning kuidas on süüdlase hoidumine kuritegude edasisest toimepanemisest saavutatav vaid eluaegse vangistuse mõistmisega²²².

Eluaegne vangistus on karistusliik, mis ei kumuleeru liitkaristuse mõistmisel teiste põhikaristustega, st kui isik on toime pannud mitu kuritegu ja ühe eest on mõistetud eluaegne vangistus, siis saab liitkaristusena mõista üksnes eluaegne vangistus. Eluaegset vangistust ei ole võimalik suurendada, kui isik paneb toime karistuse kandmise ajal uue kuriteo. Siiski on võimalik lisaks mõista lisakaristusi, näiteks rahalist või varalist karistust. Eluaegse eripära avaldub selles, et olles tingitud erakorralistest süüd iseloomustavatest üld- ja eripreventiivsetest kaalutlustest, pole eluaegse vangistuse reaalne kohaldamine välditav või siis individualiseeritav alternatiivide kaudu²²³.

Eluaegse vangistuse puhul on võimalik tingimisi vabastamine, kuid on ära kantud vähemalt 30 aastat. Samuti on võimalik eluaegsest vangistusest vabaneda Vabariigi Presidendi poolt armuandmise korral ning mis võib toimuda ka varem, kui 30 aasta ärakandmist²²⁴. Tingimisi vabastamise võimaluse ettenägemine on põhjendatav nii humaansete kaalutlustega kui ka arusaamaga, et riigil ei ole inimese saatuse lõplikku ettemääramise õigust. Eluaegne vangistus ei isiku suhtes ei tähenda ebainimlikku või alandavat kohtlemist seni, kuni süüdlaselt ei võeta vabasse ellu tagasipöördumise lootust²²⁵. Järelikult on eluaegne vangistus kooskõlas põhiseaduse ja Euroopa Inimõiguste konventsiooni nõuetega ning ei kujuta inimväärikust alandavat või ebainimlikku karistust²²⁶.

3.2.1. Surmanuhtluse kohaldamine

Süüdistatavale esitati süüdistus KrK § 101 p 1, 2, 3, 5, 6 ja 8 järgi ning mõisteti erakordne karistus surmanuhtlus. Süüdistatav leppis kaasosalistega kokku vara hõivamise eesmärgil tappa eakas naine, kellel pidi olema kulda ja tulirelv. Naine elas üksi ning suutis ringi liikuda üksnes kepile toetudes. Süüdistatav läks koos kaasosalistega öösel naise elukohta kaasas kaks

²²¹ RKKKo 3-1-1-13-11, p 9.1

²²² RKKKo 3-1-1-76-12, p 9

²²³ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 149

²²⁴ *Ibid.*, lk 253

²²⁵ Kafkaris v. Cyprus, no. 21906/04, ECHR 2008 12.02.2008

²²⁶ Sootak (2015), *supra nota* 59, lk 253

tinaotsikuga omavalmistatud nuuti. Üks kaasosalistest lõi naist nuudiga mitu korda pea piirkonda ning peale seda hakati maja läbi otsima. Naine tuli teadvusele ning hakkas oigama, mille peale süüdistatav läks ning lõi mitu korda nuudiga pähe ning surm saabus koljuluu murrust põhjustatud koljuaju trauma tagajärjel. Elamust siiski midagi ei leitud ning kuriteojälgede varjamiseks süüdati naise elamu, selleks toodi gaasiballoon ning gaasi plahvatusest süttis hoone.

Mõned päevad hiljem leppis süüdistatav kokku kaasosalisega ärandada farmist auto. Seda tegevust takistas farmi valvur, kes tundis mõlemast sissetungijat. Valvurit löödi pudeliga pähe, mille tagajärjel põrandale kukkus ning siis hakati teda peksma, kuni teadvuse kaotas. Samal ajal viibis hoones raamatupidaja, kes otsustati tappa kuriteo varjamiseks. Süüdistatav tungis raamatupidajale kallale, pekstes teda metalltoru tükiga korduvalt pähe, mille tagajärjel kannatanu kaotas teadvuse ning kukkus põrandale. Siiski jätkas süüdistatav tema peksmist seni, kuni arvas, et kannatanu on surnud. Samal päeval toimetati mõlemad haiglasse, kus valvur hiljem suri ning raamatupidajale oli tekitatud eluohtlikud kehavigastused.

Sama päeva õhtul läksid süüdistatav ja kaasosaline kahe eaka inimese elukohta, milleks oli vara hõivamise eesmärgil tappa seal elavad inimesed. Elamust rööviti jahipüssi laskemoona ja muid esemeid. Kuriteojälgede hävitamiseks toodi küünist heina, millega süüdati elamu.

Paar päeva hiljem lõi süüdistatav eakale naisele tapmise eesmärgil pudeliga pähe, mille tagajärjel kannatanu kukkus ning süüdistatav lohistas garaažide taha, kus peksis kannatanut veel korduvalt pähe pudeliga ning jalgadega pea ja keha piirkonda. Kannatanu toimetati haiglasse, kus ta mõned päevad hiljem suri koljuaju kinnise trauma tagajärjel.

Maakohtu otsuse peale esitas süüdistava kaitsja apellatsioonkaebuse. Ringkonnakohus tühistas otsuse osaliselt, millega tunnistati süüdistatav süüdi KrK § 101 p 1, 2, 5, 6 ja 8 järgi. Surmanuhtlus jäeti muutmata.

Riigikohtu kriminaalkolleegium tuvastas, et süüdimõistetud ja kaasosalise tegevus eakate inimeste tapmises ning tapmiskatses oli eelnevalt omavahel kooskõlastatud ning hõlmatud ühtse tahtlusega. Korduv löömine elutähtsate organite piirkonda tähendab, et süüdistatav pidi ette nägema kannatanute surma saabumist ning samas soovisid ka, seega on tegemist otsese tahtlusega. Otsese tahtlusega tegutsemisest annavad tunnistust vahendid, millega pandi kuriteod toime, viis, mis on tapmiste puhul kokkulangev, löökide arv ning tekitatud kehavigastuste laad ja paiknemine. Kassatsioonikaebuses kinnitas süüdistatav, et tema osalus raamatupidaja tapmiskatses ei ole tõendatud ning kohus ei ole arvesse võtnud tema poolt avaldatud

puhtsüdamlikku kahetsust. Ekspertiisaruandest nähtub, et süüksarvatud kuriteod on toime pandud süüdivusseisundis ning olid võimelised aru andma enda tegudest ning samuti neid juhtima. Surmanuhtluse määramisel on arvestatud kuritegude raskust ja laadi, süüdlase isikut, raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid, mis puudusid. Seega on igati seaduslik alus määrata karistuseks surmanuhtlus. Riigikohus jättis otsuse muutmata selles osas, mis puudutas lõplikult karistuseks surmanuhtlust²²⁷.

3.2.2. Eluaegse vangistuse kohaldamine

Tartu maakohtu otsusega tunnistati süüdistatav süüdi KarS § 114 p 1, 4 ja 5 järgi ning mõisteti karistuseks eluaegne vangistus. Süüdistatav põhjustas kannatanule korduvalt sõrgkangiga pea piirkonda lüües tema surma ning sellest veidi hiljem uue kannatanu surma, lüües teda korduvalt kirvega pähe. Süüdistatav otsis raha ja väärtesemete leidmiseks läbi esimese kannatanu eluruumi ning kuriteo jälgede peitmiseks süütas need põlema. Teise kannatanu eluruumidest võttis süüdistatav kaasa raha ning samuti süütas eramu. Süüdistatava eesmärk oli saada vara ning selle realiseerimiseks kasutas kangi ja kirvest, et tappa kannatanud. Kohtu arvates tegutses süüdistatav vähemalt otsese tahtlusega.

Mõrva eest näeb karistusseadustik ette karistusena 8 kuni 20 aastase või eluaegse vangistuse. Eluaegse vangistuse korral on tegemist erakorralise karistusega. Süüdistatav mõrvas ühel ja samal päeval lühikese perioodi jooksul kaks naist. Toimepandud kuriteod on julmad, sest kumbagi kannatanut löödi korduvalt pea piirkoda. Löökide arv ja löögivahendid viitavad sellele, et süüdistatava soov ja eesmärk oli ohvrid tappa. Süüdistatav on läbi sellise teguviisi näidanud ennast kui julma ja jõhkrat inimest, kellel puudub austus inimkeha ja inimhinge suhtes. Kergendavad ja raskendavad asjaolud puuduvad. Eelnevalt on süüdistatavat karistatud 14 korral ning vaatamata korduvatele karistustele ei ole oma käitumist muutnud. Ajapikku on kuriteod muutunud raskemaks ja julmemaks ning tuleb märkida, et mõlema surnukeha juurde tegi süüdistatav tulekolded, mille eesmärgiks oli hävitada kuriteojäljed kui ka surnukehad. Samuti puudub süüdistataval igasugune kahetsus teo toime panemise kohta ning kohtupsühhiaatria ekspertiisiaktis on eksperdid on seisukohale, et düssotsiaalne isiksushäire, mida iseloomustavad püsiv vastutustundetu hoiaks ning sotsiaalsete normide eiramine. Tulenevalt eeltoodust ja arvestades karistuse eripreventiivset eesmärki on alust karistada mõrvade toimepanemise eest eluaegse vangistusega.

²²⁷ RKKKo 3-1-1-101-96

Maakohtu otsuse peale esitati apellatsioon, milles süüdimõistetu kaitsja taotles otsuse tühistamist ning karistuseks tuleks mõista tähtajaline vangistus. Ringkonnakohus jättis apellatsiooni rahuldamata ning otse muutmata lisades omapoolsed seisukohad. Süüdimõistetu süü kahe naise tapmises on väga suur, kergendavad asjaolud puuduvad ning puudub igasugune kahetsus. Seega julmal ning madalal motiivil toimepandud kahe inimese tapmise eest mõistetav karistus peab olema ning kajastuma riikliku hukkamõistu rangeimal viisil. Ringkonnakohtu otsuse peale esitati kassatsioon, milles taaskord palutakse süüdistatavale mõista tähtajaline vangistus.

Riigikohus ei tühistanud kohtuotsust ning lisas enda poolt järgmist eluaegse vangistuse kohta. Karistuse mõistmisel on aluseks isiku süü ning lisaks tuleb arvestada isikut iseloomustavaid andmeid ning õiguskorra huvisid. Peale koosseisuga hõlmatud asjaoludele peab kohus süü suuruse hindamisel arvestama isiku käitumisega vahetult enne ja pärast kuriteo toimepanemist, sest see näitab suhtumist kaitstavasse õigushüvesse. Kriminaalkolleegium nõustub maa- ja ringkonnakohtu seisukohaga, et süüdistatavat tuleb karistada eluaegse vangistusega. Praegusel juhul on käitumises tuvastatud kolm mõrva tunnust, seega on süüdistatava süü oluliselt suurem. Võõra vara saamiseks oleks süüdistatav saanud valida ka kergema tagajärje, kuid põhjustas siiski mõlema kannatanu surma vähemalt otsese tahtlusega ning pärast mõrvade toimumist püüdis hävitada tegude jälgi. Selline käitumine toob karistusena kaasa vähemalt maksimaalse tähtajalise või eluaegse vangistuse. Kolleegium on seisukohal, et mitme tapmise eest mõistetav karistus peab andma ühiskonnale signaali, et õiguskord taunib sellist käitumist otsustavalt ja rangeimal võimalikul viisil. Kohus on seisukohal, et arvestades süüdistatava vanust ja väljakujunenud väärtushinnanguid, suhtumist enda teosse, siis puudub tal perspektiiv tähtajalise vangistusega õiguskorrale käitumise väljakujundamiseks. Kriminaalasjas on seega erakordsed preventiivsed eeldused eluaegse vangistuse mõistmiseks ning kergem karistus ei tagaks õiguskorra kaitset. Seega jättis riigikohus otsuse muutmata ning lõplikuks karistuseks jäi eluaegne vangistus²²⁸.

²²⁸ RKKKo 3-1-1-76-12

3.3. Karistuse kohaldamise alused

3.3.1. Kriminaalkoodeksi alusel karistuse kohaldamise alused

Kriminaalkoodeksi järgi mõistis kohus karistusi selles sisalduvate paragrahvide kehtestatud piirides ning karistuse mõistmisel arvestas süüdlase isikut²²⁹.

Kriminaalasjas 3-1-1-129-97 tegi kohus kindlaks, et karistuse mõistmisel on kohus arvestanud toimepandud kuriteo raskust ja laadi, kuid arvestanud ka süüdlase isikut. Kui isiku poolt toimepandud kuritegude arv on suur, siis kohtul tuleb mõista vabaduskaotuslik karistus²³⁰.

Kriminaalasjas 3-1-1-76-01 on asunud kohus seisukohale, et kui mõistetud karistus ei vasta kuriteo raskusele või laadile oma kerguse või raskuse tõttu, süüdimõistetu isikule, kergendavatele või raskendavatele asjaoludele, siis on tegemist KrK § 36 ebaõige kohaldamisega²³¹.

Kriminaalasjas 3-1-1-54-98 leidis kohus, et kindlat töökohta ning perekonda omava ja vähese raskusastmega kuriteo toime pannud isiku karistamine reaalse vabaduskaotusliku karistusega ei ole otstarbekohane. Vabadusekaotus on kõige raskem karistus Eesti karistusõiguses ning KrK § 20 lg 1 järgi on tegemist sunnivahendiga, mis seisneb süüdimõistetu õiguste kitsendamises või äravõtmises seaduses ettenähtud ulatuses²³².

Kriminaalasjas 3-1-1-62-97 on asunud kohus seisukohale, et kui on kogutud kokku andmed kuriteo raskuse ja laadi kohta, arvestatud süüdlase isikut ning raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid, siis nende andmete kogumist lähtudes tuleb kohtul otsustada, milline konkreetne karistus avaldab preventiivset mõju kohtualusele²³³.

Kriminaalasjas 3-1-1-90-96 on kohus leidnud, et lisaks KrK § 36 sätestatud asjaoludele tuleb kohtul arvestada ka § 20 lg 2 märgitud eesmäärke, rõhutades eriliselt eripreventiivse eesmärgi tähtsust²³⁴.

Kriminaalasjas III-1/1-5/95 on kohus asunud seisukohale, et kriminaalkoodeks käsitleb kuriteo raskust ja laadi kui esimest iseseisvat faktorit, millest sõltub karistus konkreetse toimepandud kuriteo eest. Seega seondub karistuse raskus toimepandud kuriteo raskusega²³⁵.

²²⁹ KrK. RT I 1999, 38, 485

²³⁰ RKKKo 3-1-1-129-97

²³¹ RKKKo 3-1-1-76-01, p 6.2

²³² RKKKo 3-1-1-54-98

²³³ RKKKo 3-1-1-62-97

²³⁴ RKKKo 3-1-1-90-96

Karistuse kohaldamisel arvestab kohus KrK § 36 ning lisaks veel § 20. KrK § 20 lg 1 kohaselt on karistuse näol tegemist sunnivahendiga, mida kasutatakse kuriteo toimepanemises süüdimõistetu suhtes kohtuotsuse alusel ning milles seisneb süüdimõistetu õiguste kitsendamine või äravõtmine ettenähtud ulatuses. Lisaks § 20 arvestab kohus § 36 kuriteo raskust ja laadi, millest sõltub karistus konkreetse teo eest²³⁶. Seega kriminaalkoodeksi ajal peeti karistuse mõistmisel oluliseks karistuse raskust ning laadi ja isikuga arvestamiseks tuli arvestada ka KrK § 20 sätestatud eesmärki ja karistuse mõistet.

3.3.2. Karistuse kohaldamise alused karistusseadustiku järgi

Karistusseadustiku järgi on karistamise aluseks isiku süü ning karistuse mõistmisel arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ning mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. Vangistust võib mõista ainult siis, kui karistuse eesmärke ei ole võimalik saavutada kergema karistusega²³⁷. Karistusseadustiku puhul on oluline märkida, et karistuse mõistmisel proovitakse mõjutada süüdlast hoiduma edaspidiste tegude eest. Kriminaalkoodeksis lähtuti kuriteo raskusest ja laadist ning karistuse mõistmisel süüdlase isikut.

Kriminaalasjas 3-1-1-79-03 on kohus märkinud, et karistuse kohaldamisel tuleb täpselt järgida vastavaid karistusõiguse sätteid, kuid konkreetse karistusemäära valik on pigem kohtuniku siseveendumusest lähtuva otsustamise küsimus²³⁸.

Kriminaalasjas 3-1-1-77-11 märgitud alaealisus ei tingi süüdistatavale mõistetud karistuse kergendamist ning ei välista reaalselt vangistamist. Kui isiku süü, kohtu poolt tuvastatud kergendavad ja raskendavad asjaolud ning võimalused süüdlast mõjutada hoiduma edaspidi süütegude toimepanemisest ning kui õiguskorra kaitsmise huvid nõuavad isiku karistamist reaalse vangistusega, siis tuleb seda teha olenemata isiku täis- või alaealisusest. Alaealise karistamisel ei tohi siiski unustada, et sellisel juhul on tähtis täideviija isik või isiksus, mitte tema poolt toimepandud tegu ning selle raskus. Üldjuhul võetakse kohtupraktikal kohaselt karistuse mõistmisel arvesse sanktsiooni keskmist määra, siis maakohus leidis, et antud kriminaalasjas

²³⁵ RKKKo III-1/1-5/95

²³⁶ RKKKo III-1/1-31/95

²³⁷ KarS. RT I, 07.07.2017, 5

²³⁸ RKKKo 3-1-1-79-03, 11

tuleb lähtuda KarS § 45 lg 2 sätestatud määrast, milleks on, et nooremale kui 18-aastasele isikule ei või mõista vangistust üle 10 aasta või eluaegset vangistust.²³⁹

Kriminaalasjas 3-1-1-11-10 on kohus leidnud, et karistamise aluseks on isiku süü, kuid karistust mõistes tuleb eelkõige lähtuda toimepandud teost ning süüdistatava isik ei tohi kuriteost lahutatult olla iseseisvaks karistuse liigi ning määra valikuks aluseks. Kuid sellest lähtuvalt tuleb karistuse eripreventiivsetest eesmärkidest vältimatult arvestada süüdistatava isikut²⁴⁰.

Kriminaalasjas 3-1-1-99-06 on kohus märkinud, et karistamise alus sisaldub KarS § 56, kuid karistuse kohaldamisel tuleb järgida kõiki karistusseadustiku IV peatüki esimese jao kõigis paragrahvides sätestatud. Pärast kuriteo toimepanemise tuvastamist peab kohus süü suurusest lähtuvalt andma karistuse liiki ning määra sisaldava karistusõigusliku hinnangu toimepandud kuriteo suhtes. Eelkõige ei tohi karistuse liigi ja määra valikul konkreetse teo asemel hakata hindama süüdistatava varasemat elukäiku ning isikuomadusi üldises plaanis²⁴¹.

3.4. Mõistetud karistuse määra võrdlused

3.4.1. Teise inimese tapmine

Kriminaalasjas III-1/1-95/95 nähtub, et süüdistatav tunnistati süüdi selles, et olles alkoholijoobes tappis isiklikel ajendil tekkinud tüli käigus oma abikaasa KrK § 100 järgi. Süüdistatav sidus kannatanu, kes lamas voodis käed-jalad kinni ning seejärel tekitas teravaotsalise löikehaava südamepauna ja südame paremat vatsakest läbiva vigastusega ning põhjustas sellega kannatanu surma. Lõplikuks karistuseks toimepandud teo eest mõisteti kolme aastane vabadusekaotus kinnises vanglas²⁴².

Kriminaalasjas 3-1-1-46-11 nähtub, et süüdistatavale esitati süüdistus KarS § 113 järgi selles, et lõi noaga ühe korra kannatanule rindu, mis tekitas talle rinnaõõne tungiva torke- ja löikehaava koos südame vigastusega ning sellele järgnes suur sisemine ja välimine verejooks. Lõplikuks karistuseks toimepandud teo eest mõisteti süüdistatavale seitsme aastane vangistus²⁴³.

²³⁹ RKKKo 3-1-1-77-11 p 10.1

²⁴⁰ RKKKo 3-1-1-11-10, p 6.1

²⁴¹ RKKKo 3-1-1-99-06, p 14

²⁴² RKKKo III-1/1-95/95

²⁴³ RKKKo 3-1-1-46-11

3.4.2. Tapmine raskendavatel asjaoludel

Kriminaalajas 3-1-1-77-02 tunnistati süüdistatav süüdi KrK § 101 p 1, 7 ja 8 järgi. Süüdistatav peksis omakasu ajendil erilise jõhkruusega surnuks kannatanu, kellelt pärast seda hõivas tapetu vara. Tegevus seisnes röövimises ja selle käigus kannatanu tapmises, siis kohus kvalifitseeris teo KrK § 101 ja § 141 järgi kuritegude ideaalkonkurentsina.

Üldkogu märkis, et KrK § 141 näeb ette vastutuse võõra vara röövimise eest elule või tervisele ohtliku vägivaldaga isiku suhtes või ähvardusega kasutada vahetult sellist vägivalda. Eesmärgiks oli võõras vara ning objektiivne tegevus kurjategija poolt pidi olema suunatud vara hõivamisele vägivaldaga. Nimetatud teo eest karistati süüdistatavat 15 aastase vabadusekaotusega²⁴⁴.

Kriminaalajas 1-08-656 esitati süüdistus selles, et 18.07.2007 Tallinnas asuva aiaga piiratud territooriumil seoses röövimisega pani süüdistatav toime mõrva julmal viisil. Nimelt kasutas süüdistatav kannatanu peal vägivalda, mille käigus võttis kannatanu vallasasjad nende ebaseadusliku omastamise eesmärgil. Peale vallasasjade võtmist viskas süüdistatav kannatanu pea ees lahtise luugi kaudu kütusemahutisse, mis oli 10 meetrit sügav ning põhjas oli 1,5 meetrit vett ja masuuti. Seejuures viskas süüdistatav kannatanut telliskividega seni, kuni veendus, et sai kannatanule pihta ning keha masuuti vajus. Kannatanu suri saadud vigastustesse sündmuskohal.

Peale seda kui süüdistatav pani toime tapmise seoses röövimisega pani ta toime julmal viisil mõrva katse uue kannatanu suhtes koos kaastäideviijaga. Kannatanut löödi korduvalt käte ja jalgadega vastu pead ja keha tekitades kehavigastusi. Kasutades vägivalda võttis süüdistatav ära kannatanu vallasasjad nende ebaseadusliku omastamise eesmärgil. Peale seda visati kannatanu kütusemahutisse, mille luuk oli avatud. Mahuti sügavus oli 10 meetrit, mille põhjas oli 1,5 meetrit masuuti ja vett. Süüdistatav sulges mahuti luugi, kuid kannatanul õnnestus välja ronida ning juhtunust teavitada.

Süüdistav andis kohtus ütlusi, kuidas ta kannatanu kütusemahutisse sai ning tappis. Nimelt ühise alkoholitarbimise käigus tekkis tüli kahe naisterahva vahel, kuid süüdistatav arvas, et naised ei tülitseks ning kutsus kaasa kannatanu. Süüdistatav palus kannatanut mäest üles minna ning märkas suurt toru, mis osutus kütusemahutiks. Palus kannatanul riided seljast võtta ning võttis kinni ja viskas pea ees mahutisse. Lisaks palus süüdistatav kannatanul ära uppuda, mille peale kannatanu sülitas masuudi suust välja ning süüdistatav ärritus ning nägi luugi juures nelja telliskivi. Viskas tellised alla, kuid ühegagi pihta ei saanud. Sellepeale meenus süüdistatavale et

²⁴⁴ RKÜKo 3-1-1-77-02

mäest alla minnes on veel telliseid. Läks neile järgi ning otsustas ise mahutisse ronida tellis käes. Viskas esimese tellise, kuid see ei tabanud kannatanut. Teine tellis tabas kannatanu pead ning kuulis matsu, mis tuli ilmselt kolju purunemisest. Kannatanu kukkus selili masuuti ning nägi kuidas pea vajus ning pinnale hakkasid tulema mullid. Selle järgi sai süüdistatav aru, et kannatanu on surnud.

Kohus asus seisukohale, et süüdistatav pani teo toime kavatselt ning just nimelt süüdistatava tegevuse tagajärjel saabus kannatanu surm. Tõendamist on leidnud asjaolu, et kannatanu tapmine on toime pandud julmal viisil. Kohus leidis, et vaatamata vähesele haridusele mõistis süüdistatav, mis aine on mahutis ning kui ohtlik see on inimese elule. Lisaks süüdistatava detailne kirjeldus annab piisava aluse väita, et tegemist on julma viisiga. Visates kannatanu pea ees mahutisse, loopides teda telliskividega ning rahuldus vaid siis, kui kõlas koljupurunemise mütsatus. Julma viisi iseloomustab ka see, et süüdistataval oli järelejätmatu soov tapmine lõpule viia. Kohus märkis veel otsuse tegemisel, et teise kannatanu tapmine jäi katsestaadiumisse, siis tuleb kuritegu kvalifitseerida mõrva katsena viitega korduvuse punktile, sest eelnevalt oli süüdistatav tapnud juba esimese kannatanu.

Kohus asus seisukohale, et süüdistatavat tuleb karistada vangistusega ning ei esine mingeid asjaolusid, mis tingiksid karistusest vabastamise. Süüdistatava rasked kuriteod on toime pandud mitme isiku suhtes ning karistus on vastavuses isiku süü suurusega. Seega tunnistas kohus süüdistatava süüdi KarS § 114 p 1, 4 ja 5 järgi kvalifitseeritavas kuriteos ning karistada 19 aastase vangistusega²⁴⁵.

Kriminaalasjas 1-12-1592 esitati süüdistus, mille kohaselt isik 26.septembril 2011 metsapargis ründas temale võõrast isikut omakasu ehk võõra vara äravõtmise motiivil, et saada raha narkootiliste ainete ostmiseks. Selleks kasutas süüdistatav kannatanu puhul füüsilist vägivalda ning lõi hulgaliselt ja jõuliselt kõva esemega pähe, põhjustades aju-kolju tõmp trauma, mille tõttu kannatanu suri haiglas kaks päeva hiljem. Sellist käitumist ja teo toimepanemist iseloomustab ka veel tapmine piinaval ja julmal viisil. Süüdistatav, kes oli jõuline noor mees peksis päise päeva ajal avalikus kohas pikaajaliselt ja paljukordselt endast nõrgemat naist, mis põhjustas ohvrile pika aja jooksul suurt valu. Selline teguviis väljendas põhimõttelist ja erilist hoolimatust inimelu ja inimkeha kui väärtuse suhtes ning peale peksmise lõpetamist võttis

²⁴⁵ HMKo 1-08-656

ebaseadusliku omastamise eesmärgil ära ohvrile kuuluvad vallasasjad. Kohus mõistis süüdistavale tähtajalise vangistuse maksimaalmääras 20 aastat²⁴⁶.

Kriminaalasjas 1-16-7046 esitati vendadele süüdistus selles, et tegutsedes grupis viibisid nad koos taksojuhiga sõidukis, mille eesmärk oli vendadel saada sõiduk enda valdusesse. Vennad ühise tegevuse käigus löid taksojuhti noaga vähemalt 95 korda. Sellise tegevusega panid vennad toime KarS § 114 lg 1 p 1 ja 5 kvalifitseeritava kuriteo seoses taksojuhi tapmisega lüües teda korduvalt noaga, millega tekitasid taksojuhile kestvatu valu ja seoses röövimisega, kui soovisid taksojuhi autot enda valdusesse.

Üks vendadest, Benjamin tunnistas end süüdi auto röövimises, kuid eitas tapmist. Teine vend Filip-Artur seevastu tunnistas end tapmises süüdi ning kinnitas kohtus, et tegi seda üksi ning vend selles ei osalenud. Benjamini kohta soovis kaitsja kuriteo ümber kvalifitseerimist KarS § 200 lg 2 p 7 järgi. Filip-Artur-i kaitsja palus karistuseks mõista kuni 14-aastane vangistus. Prokurör leidis, et mõlemad vennad on pannud toime KarS § 114 lg 1 p 1 ja 5 järgi kvalifitseeritava kuriteo ning tapmine pandi toime koos. Prokurör taotles mõlemale vennale karistuseks eluaegse vangistuse.

Maakohus asus seisukohale, et süüdistatavad olid antud kuriteos kaastäideviijad, sest tapmist sellisel viisil ei saanud üks isik toime panna ning selleks oli vaja mõlema süüdistatava teopanust. Juhul, kui antud asjas ei oleks olnud kaastäideviimist, siis ei oleks kuritegu vähemalt sellisel kujul toime pandud. Seega on kohus seisukohal, et süüdistatavad panid tapmise toime koos. Tapmine, mis on toime pandud piinaval viisil ning seoses röövimisega karistatakse 8 kuni 20 aastase või eluaegse vangistusega. Maakohus on enda otsuses välja toonud Riigikohtu lahendist seisukoha piinava tapmise kohta, milleks on olukord, kus kannatanule oli tehtud 33 torke- ja löikehaava, mis asusid peas ja rindkeres piinavaks ning mis põhjustasid vähemalt 10-15 minutit suurt valu. Käesolevas kriminaalasjas tuvastati taksojuhi kehal kokku 95 haava ning eksperdi arvates saabus juhi surm umbes 10 minutit pärast esimest vigastusi. Seega toetudes Riigikohtu seisukohale, siis tuleb pidada taksojuhi tapmist piinavaks, kuna kehal oli 95 haava ning taksojuht pidi taluma suurt valu teatud aja vältel.

Kohus on raskendavaks asjaoluks pidanud teo toimepanemise grupis ehk kaastäideviijatena ning kergendavad asjaolud puuduvad. Süüdistatavad olid avaldanud kahetsust, kuid seda ei saanud pidada puhtsüdamlikuks kahetsuseks KarS § 57 lg 1 p 3 järgi. Kahetsust on süüdistatavad avaldanud alles kohtus ning kohtu hinnangul on pigem soov saada võimalikult leebe karistus.

²⁴⁶ HMKo ja TlnRKKo nr 1-12-1592

Süüd tuleb pidada suureks, sest kuriteo tagajärjel on kaotanud inimene elu, mis on üks olulisemaid väärtusi. Kohtu hinnangul ei saa tahtliku mõrva toimepanemisel olla muud kui suur, sest süüdistatavad on otsustanud võtta põhjendamatult teiselt inimeselt elu. Mõrva puhul näeb karistusseadustik enne alammäärana 8-aastase vangistuse ning ülemmäärana 20-aastase või eluaegse vangistuse. Kuna karistuse alamäär on 8-aastat vangistust, siis ei kaalumisele tulla karistusest tingimisi vabastamine või asendamine üldkasuliku tööga. Maakohus leidis, et kohaseks karistuseks mõlemale süüdistatavale on 15 aastat vangistust. Kohus möönab, et tegemist on jõhkra kuriteoga, kuid antud kuritegu ei ole selline, mis õigustaks 20-aastase või eluaegse vangistuse määramist.

Ringkonnakohus asus seisukohale, et maakohus ei ole karistuse mõistmisel arvestanud süüdistatavate süü suurust ning kolleegium peab nende süü suurusele vastavaks karistuseks maksimaalset tähtajalist vangistust 20 aastat. Antud hetkel on süü suurust mõjutavaks asjaoluks see, et taksojuht oli täiesti juhuslik, kes sellel hetkel oli süüdistatavatele sobivas kohas ning vastas nende eesmärgile ehk temalt oli võimalik sõiduks röövida auto. Mõrvade eest karistuse mõistmisel arvestab kohus sellega, kas süüdlased ja kannatanu olid omavahel tuttavad või mitte. Kohtukolleegiumi poolt määratud karistuseks 20 aastane vangistus on süü suurusele vastav ning selline karistus ei hälbi kestvat ja valitsevat kohtupraktikat²⁴⁷.

Kriminaalasjas 3-1-1-1-15 esitati süüdistus selles, et süüdistatav tappis enda elukaaslase, lüües talle korduvalt kirvega pähe, kaela, rindkeresse ja vastu kätt. Kannatanu suri saadud vigastustesse kohapeal ning pärast surma tõmbas süüdistatav surnukeha voodist põrandale. Algselt süüdistatav end süüdi ei tunnistanud, kuid hiljem tunnistas, et tappis oma elukaaslase.

Maakohus leidis, et süüdistataval oli kalduvus enda elukaaslast rünnata erinevate terariistadega ning korduvalt on rünnanud ka kirvega ning mõrv pandi toime kavatsetult. Tapmise on süüdistatav toime pannud piinaval ja julmal viisil, tekitades kannatanule 32 raiehaava. Selline teguviis tekitas kannatanule suurt valu. Kannatanu surnukeha voodist põrandale tõmbamine ja sellega uute vigastuste tekitamine väljendas süüdistatava puhul erilist hoolimatust inimkeha suhtes. Antud kriminaalasjas ei ole tõendatud, et süüdistatav pani tapmise toime äkki tekkinud hingelise erutuse seisundis ning sellele ei saa tugineda, sest süüdistatav andis erinevaid ütlusi.

Otsuse peale esitati apellatsioon, milles paluti kuritegu ümber kvalifitseerida KarS § 115 järgi ning kergema karistuse mõistmist. Tõenditest nähtub, et süüdistatav on kannatanu ründamist

²⁴⁷ PMKo ja TlnRKKo 1-16-7046

planeerinud juba eelnevate sündmuste käigus ning sarnaselt on käitunud ka varasemal ajal. Provtseeritud tapmise vastu räägivad süüdistatava poolt antud ütlused erinevatel aegadel.

Ringkonnakohtu otsuse peale esitati kassatsioon. Riigikohus leidis samuti nagu maakohus ja ringkonnakohus, et ei ole alust kuriteo ümberkvalifitseerimiseks KarS § 115 järgi. Esitatud tõendite pinnalt on alust arvata, et süüdistatav pani tapmise toime julmal viisil, kui tekitas kannatanule hulgaliselt jõhkraid ja moonutavaid vigastusi. Riigikohus jättis ringkonnakohtu otsuse muutmata, kuid KarS § 65 lg 2 alusel suurendati mõistetud karistuse ärakandmata osa, s.o 1 aasta vangistuse võrra ja mõisteti liitkaristuseks 14 aastat vangistust²⁴⁸.

3.4.3. Tapmine hingelise erutuse seisundis

Kriminaalasjas III-1/1-26/95 esitati süüdistus KrK § 100 järgi, mille kohaselt süüdistatav oma elukohas lõi armukadeduse pinnal tekkinud tüli tõttu tapmise eesmärgil kahel korral noaga selga oma abikaasale. Kannatanu suri saadud vigastustesse sündmuskohal. Maakohus mõistis karistuseks seitsme aastase vabadusekaotusega kinnises vanglas.

Ringkonnakohus kvalifitseeris kuriteo ümber KrK § 103 järgi ning karistas kolme aasta vabadusekaotusega poolkinnises vanglas²⁴⁹.

Kriminaalasjas 1-12-7215 esitati süüdistus KarS § 115 järgi, mille kohaselt kannatanu oli solvanud teda kui ka tema lähedasi, võttis tulirelva ning tulistas äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis kannatanut tekitades talle rinnakorvi piirkonda läbiva laskehaava. Kannatanu suri saadud vigastustesse.

Süüdistatav tunnistab enda süüd, kuid ütleb, et ei soovinud kannatanut tappa. Süüdistatav jõi paar pitsi viina naabri juures ja kui koju läks hakkas kannatanu teda solvama ning solvas ka kannatanu ema ja poega ebatsensuursete väljenditega. Süüdistatav lahkus toast, et rahuneda, kuid kannatanu jätkas solvangutega, kuni süüdistatav võttis relva läks uuesti tuppa, et tulistada voodi kõrvale põrandasse, kuid enne seda palus kannatanul solvamise lõpetada. Peale seda, kui kannatanu oli vaikseks jäänud võttis süüdistatav relva ja lasi sellele voodi poolele, kus ta ise tavaliselt magab, kuid ei aimanud, et kuul võib tabada kannatanut. Koostatud ekspertiisi akti

²⁴⁸ RKKKo 3-1-1-1-15

²⁴⁹ RKKKo III-1/1-26/95

järgi oli enne tegu vallandunud süüdistataval tugev emotsionaalne erutuse seisund. Kohus mõistis nimetatud teo eest kaks aastat vangistust²⁵⁰.

3.4.4. Ettevaatamatusest põhjustatud surm

Kriminaalasjas 3-1-3-12-97 tunnistati süüdistatav süüdi KrK § 105 järgi selles, et olles joobununa ühes korteris koos kannatanuga, peksis ühise joomingu käigus tekkinud tüli ajal kannatanut, kes oli tema tuttav rusikate ja jalgadega näkku ja rindkere piirkonda, millega põhjustas rohkelt kehavigastusi. Kannatanu suri saadud vigastustesse kohapeal. Karistuseks mõisteti kolm aastat vabadusekaotust KrK § 47 rakendamisega tingimisi kolme aastase katseajaga²⁵¹.

Kriminaalasjas 3-1-3-31-97 mõisteti süüdistatav süüdi selles, et proovides takistada alkoholijoobes kannatanu veoautosse minemist, lõi teda küünarnukiga rindu ning korra rusikaga näkku, mille tagajärjel kannatanu kukkus peaga vastu asfaldi, mille tagajärjel suri paar päeva hiljem. Kuritegu kvalifitseeriti KrK § 107 lg 2 p 1 järgi.

Avaldaja leiab, et KrK § 107 lg 2 p 1 järgi toimepandud tegu oleks põhjendatud vaid juhul, kui süüdistatava tahtlik tegevus oleks põhjustanud üliraske kehavigastuse, mille tagajärjel kannatanu suri. Käesoleval juhul tekitas süüdistatav oma tahtliku tegevusega vaid vigastusi, mis ei põhjustanud kannatanu surma. seetõttu tuleb kuritegu ümber kvalifitseerida KrK § 105 järgi.

Riigikohus on asunud seisukohale, et ei nähtu, et süüdistatav oleks soovinud kannatanut lüües tema surma. Faktilistest asjaoludest tuleneb, et kaks käega sooritatud lööki ei toonud kaasa mingeid kehavigastusi. Kannatanu surma saabumine on küll vahetus põhjuslikus seoses, kuid surma põhjustamine jääb väljapoole tahtlust. Kannatanu löömine ning kukkumine asfaldile, pidi süüdistatav ette nägema surma saabumise võimalust. Süüdistatava käitumise subjektiivseks küljeks on ettevaatamatus hooletuse vormis. Seega asus Riigikohus samuti seisukohale, et kuritegu tuleb ümber kvalifitseerida KrK § 105 järgi kui surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu. Ettevaatamatu kuriteo puhul tuleb vabadusekaotust kanda avavanglas ning karistuseks mõisteti kuus kuud²⁵².

²⁵⁰ HMKo 1-12-7215

²⁵¹ RKKKo 3-1-3-12-97

²⁵² RKKKo 3-1-3-31-97

Kriminaalasjas 1-06-3046 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdistatav lõi kannatanut rusikaga näo piirkonda, mille tagajärjel kannatanu kukkus kuklaga vastu teed, millest sai eluohtlikud tervisekahjustused ning mille tagajärjel kannatanu suri sündmuskohal. Seega kohus karistas süüdistatavat KarS § 117 järgi kahe aastase vangistusega²⁵³.

Kriminaalasjas 1-14-10682 esitati süüdistus, mille kohaselt süüdistatav nõudis tööandjalt töötasu maksmist, tungides kannatanule noaga kallale ning lõi kaks korda noaga tekitades tahtlikult kehaõntesse torke-lõikehaava, mille tüsistusena tekkis äge verekaotus. Süüdistatav proovis ära hoida halvimat osutades kannatanule koheselt esmaabi ning kui kiirabi kohale jõudis saabus kannatanu surm. Kuritegu kvalifitseeriti KarS § 117 järgi. Karistuseks mõisteti kuus aastat vangistust²⁵⁴.

3.5. Kokkuvõte analüüsist

Hetkel kehtivas karistusseadustikus on karistamise aluseks isiku süü, kuid eelnevalt kehtinud kriminaalkoodeksi järgi oli karistamise aluseks kuriteo raskus ja laad ning karistuse mõistmisel arvestatakse süüdlase isikut. Kriminaalkoodeksi järgi mõisteti neid karistusi, mis oli paragrahvide kehtestatud piirides. Kui toime pandi tapmine, siis karistuseks määrati paragrahvis sisalduv karistus. Karistusseadustikus olev karistuse alus isiku süü põhjal vaatab kohus, kui suur oli isiku süü kuriteo toimepanemise ajal. Kui isiku süü on kindlaks tehtud, siis vaadeldakse karistuse mõistmisel kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid.

Surmanuhtluse kohaldamine ja eluaegse vangistuse kohaldamine oli aktsepteeritav siis, kui tähtajalise vangistuse puhul ei olnud võimalust, et süüdistatav ennast parandab ning tema isiksus on ühiskonnale ohtlik ning tuleb sellest isoleerida.

Analüüsis kasutatud kohtulahendite põhjal on võimalik hinnata, et seaduste muutmise järgi on muutunud karistuse raskused. See tähendab, et karistusseadustik hindab inimelu kõrgemalt, kui seda oli kriminaalkoodeksi ajal.

²⁵³ HMKo 1-06-3046

²⁵⁴ TlnRKKo 1-14-10682

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks on uurida, milline väärtus on inimesel karistusõiguses, võrreldes seda kriminaalkoodeksi ja karistusseadustikuga. Võrdlus kahe seadustiku vahel oli seetõttu, et teada saada, kas ja kui palju on karistused muutunud seoses seaduse asendamisega ning kas inimesi ikka väärtustatakse, kui süüdistatavale esitatakse süüdistus teise isiku tapmise eest.

Õigust elule võib pidada kõige olulisemaks õigushüveks ning iga inimese tuleb väärtustada. Põhiseaduse kohaselt on iga ühel õigus elule ning seda ei tohi mitte keegi meelevaldselt võtta. Sõna meelevaldne on see, mis näitab, et inimene on väärtuslik ning seda tuleb kaitsta. Lisaks põhiseadusele kaitseb elu ka veel rahvusvahelised õigusaktid, mis kuuluvad Eestis täitmisele. Inimese olulisusest ning selle kaitsmisest on kajastust leidnud kriminaalkoodeksis kui ka karistusseadustikus. Väärtuse all peetakse oluliseks seda, et milline karistus määratakse isikule, kes on enda käe läbi lõpetanud kellegi teise elu. Vaadeldes kahte erinevat seadust ning neis sätestatud karistusi, siis karistusseadustiku alusel väärtustatakse inimesi rohkem, kui seda tehti kriminaalkoodeksi alusel.

Statistiliselt vaadeldes elu vastu suunatud kuritegusid, siis kriminaalkoodeksi ajal toimus aastas paar sada eluvastast kuritegu, sest inimestel puudus karistamatuse tunne ning justiitsüsteemi töö ei olnud piisavalt efektiivne. Karistusseadustiku ajal on statistika selline, et aastas toimub paarkümmend eluvastast süütegu ning arv on kahanenud aastatega, mis tähendab eelkõige seda, et karistused on efektiivsemad ning karistuse eesmärgiks on süüdlast mõjutada mitte toimepanna uusi kuritegusid. Kui statistiliselt vaadata, siis kriminaalkoodeksi ajal kui paljud inimesed kaotasid enda elu kellegi teise käe läbi näitab seda, et inimesi ei hoolitud ning ka süüdlastel puudus igasugune austus inimese vastu.

Kriminaalkoodeksis mõisteti süüdistatavale karistuseks tähtajaline vabadusekaotus, eluaegne vabadusekaotus ning varem kehtinud kriminaalkoodeksis oli sätestatud ka surmanuhtlus, mis kaotati, kui Eestis ratifitseeriti „Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokoll nr 6“. Surmanuhtlust määrati ainult erandjuhtudel ning raskendavatel asjaoludel. Samuti määrati surmanuhtlust olukorras, kui isik oli ühiskonnale eriti ohtlik. Samuti nagu surmanuhtlust määrati eluaegset vangistust neil juhtudel, kui tähtajalise vangistuse puhul ei olnud lootust, et süüdlane suudab end parandada ning on ohtlik õiguskorrale. Karistusseadustiku järgi on võimalik süüdlasele karistuseks mõista eluvastaste süütegude eest tähtajalise vangistuse kuni 20 aastat või eluaegse vangistuse. Teises peatükis käsitletud karistuse määrasid ning seal olevast tabelist on

võimalik näha, et karistusseadustikus sätestatud määrad on raskemad, kui seda oli kriminaalkoodeksis. Kasvõi tapmise puhul raskendavatel asjaoludel, kriminaalkoodeksis määrati sellise kuriteo eest tähtajaline vangistus maksimaalselt 15 aastat või eluaegne vangistus, siis karistusseadustikus on mõrva eest määratud tähtajaline vangistus maksimaalselt 20 aastat või eluaegne vangistus.

Karistuse mõistmise asjaolude juures on oluline mainida, et nii isiku süü suurus, raskendavad ja kergendavad asjaolud ja tahtlus on kriminaalkoodeksist karistusseadustiku üle toodud. Kuid siin on üks erinevus, tahtluse kohapealt on muutnud asjaolu, et kui enne oli tahtlus kahe liigiline, siis nüüd kehtiva seaduse järgi on tahtlus kolme liigiline. Varasemalt kehtinud kriminaalkoodeksi järgi oli tahtluse liikidest otsene ja kaudne, kuid nüüd kehtiva karistusseadustiku järgi on lisandunud tahtluse liigiks ka kavatsetus. Seetõttu võib ka tahtluse pinnalt öelda, et kuriteod, mis on toimepandud elu vastu, vaadeldakse kolmest tahtluse liigist lähtuvalt ning tänu sellele on suurem tõenäosus öelda, kuidas on inimelu võetud. Inimelu võtmine tahtlikult võib olla kavatsetus, otsene või kaudne ning see näitab täpselt, milline on väärtus elul, kui see võetakse kellegi teise käe läbi. Läbi tahtluse on võimalik selgeks teha, kas inimelu üldse hinnatakse.

Karistusseadustikus on sätestatud, et karistamise aluseks on isiku süü ning karistuse mõistmisel arvestatakse karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalusi mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma uute süütegude toimepanemisest ning kaitsta õiguskorra huve. Sisuliselt tähendab see seda, et karistuse mõistmisel vaadatakse, kui suur on isiku süü teo toimepanemises ning sellest lähtuvalt on võimalik otsustada, kas süü on suur või mitte. Kui on selgusele jõutud, milline on isiku süü, siis tuvastatakse kergendavad ja raskendavad asjaolud ning kas süüdlast on võimalik kuidagi mõjutada. Karistusseadustiku puhul on oluline märkida, et reaalselt vangistust süütegude eest mõistetakse ainult siis, kui kergem karistus ei võimalda isikul oma teost aru saada. Kriminaalkoodeksis seevastu on karistamise aluseks koodeksi eriosa paragrahvide kehtestatud piirides vastutus toimepandud teo eest. Karistuse mõistmisel arvestatakse kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut, raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid. Kuriteo toimepanemisel kriminaalkoodeksi ajal näitab selgelt, et kui isik on toime pannud eluvastase kuriteo näiteks tapmise näol, siis karistuseks määratakse just selline karistus nagu on paragrahvis sätestatud. Sealhulgas arvestatakse seejuures ka muid karistust mõjutavaid asjaolusid.

Magistritöös kasutatud kohtupraktikast on tuua välja mitmeid juhtumeid. Tihti peale on eluvastased süüteod julmad ning piinavad, kuid täpselt sellised asjaolud näitavad, et teo toimepanijad ei tea elu väärtusest midagi ning tihti peale ei avalda nad ka tehtud teo pärast

mingitki kahetsust. Kui aga kohus mõistab neile tehtu eest karistuseks reaalse vanglakaristuse, siis ei olda sellega nõus. Tähtajaline vanglakaristus karistusseadustikus mõrva eest on kuni 20 aastat, kuid kui esinevad raskendavad asjaolud ning isiku süü on suur ja isik on ühiskonnale ja õiguskorrale ohtlik, siis mõistetakse eluaegne vangistus. Kuid kohtupraktika näitab, et kohus mõistab siiski eluvastaste süütegude toimepanemise eest tähtajalisi vangistusi ning sellele on võimalik juurde määrata lisakaristusi.

Töö eesmärgiks oli uurida inimelu väärtust kahes erinevas seaduses, siis uuritud ja kokku kogutud materjali pinnalt nähtub, et see on kõrgem tänasel päeval kehtivas karistusseadustikus. Inimelu väärtus on kõrgemalt hinnatud karistusseadustiku järgi, sest vastavad karistused on rangemad ning kuritegevus on aastate jooksul langenud, mis näitab seda, et karistused on efektiivsemad ning mõjutavad süüdlasi.

Nimetatud magistritöös on uuritud inimelu väärtust eluvastaste süütegude puhul, kuid teemat on võimalik arendada ning kirjutada töö üleüldisest inimelu väärtusest karistusõiguse mõistes, kasutades siis mõlemat seadust kriminaalkoodeksit ja karistusseadustikku. Suuremas plaanis on võimalik seda uurida ja kirjutada kõikide peatükkide suhtes, mis kujutavad endast isikuvastaseid süütegusid, milleks on tervise- ja vabadusevastased süüteod või vägivallateod.

SUMMARY

WORTH OF HUMAN LIFE IN THE CONTEXT OF PROSECUTING CRIMES AGAINST LIFE, COMPARISON BETWEEN CRIMINAL CODEX AND PENAL LAW

Kadi Koppel

The research problem of the thesis is to understand the punishment for offenses against life, whether all the circumstances have been taken into account regarding the activities performed and whether the value of human life has been taken into account regarding the severity of the sentence. In other words, whether the value of human life is evaluated on determining the punishment, like the fact that someone has been arbitrarily deprived of life.

The aim of the work is through research questions to find out whether the value of human life was appreciated higher during the period of validity Criminal Code or is the value of human life higher in the current Penal Code? The supporting question is how to assess the value of human life and whether penal sanctions support it. Through both laws, one can answer whether the value of human life has become more or less important over time. The aim is to explore and find out the views and places that are most relevant to human life and its value. It is possible to evaluate value through the way the law interprets it if someone's life has been taken against their will, but it is also possible to find out how the punishments were/are imposed. What are the penal law norms and how they are implemented?

The right to life is considered to be the highest legal right. Without the right to life, all other rights, freedoms, and benefits will lose their meaning, and this will be a prerequisite for the exercise of all other freedoms and rights. Therefore, in the case of an external intervention to the person's life and deciding life, the liability is the most severe. Equally, the right to life also implies the prohibition on arbitrarily and unlawfully depriving others of life and the obligation to protect life. In the law, the word "everyone" in the right to life means a person's subjective right to biological life - this is the right to mental and physical existence. Offenses against life as part of the chapter on offenses against persons are par excellence in penal law. This can be seen from two sides. First of all, the fact that the life and health of a person have through history been deemed as a right worthy of protection with the penal law and secondly, that the protection of this legal right is ensured through the construction of the necessary elements of the offense.

In Estonia in the nineties, crimes were cruel and brutal, and this was caused by the abandonment of the principles of morality and the feeling of impunity. The feeling of impunity was directly linked to the lack of efficiency of the justice system, especially the police and the court. The number of crimes increased steadily, and precisely the intentional killings. Explosive growth began in 1991 when 136 intentional killing and killing attempts were recorded. The number of killings increased steadily, and in 1992 there were 239 killings, 328 killings in 1993, and 365 intentional killings and killing attempts in 1994. By contrast, in 2016, there were 35 killings and nine murders recorded, including 11 killing attempts and three killing attempts. There are a total of 44 crimes targeted at life, killing 30 people. A year before, 38 killings and 12 murders were recorded, including 13 killing attempts, three murder attempts and one ordering of a murder which did not take place. According to the Statistical Office, in 2003, there were 147 killings and 41 murders, and after that, the number of human lives taken decreased. Comparing the fact that about a couple of hundred intentional killings and killing attempts were committed in the 1990s, this number is now considerably smaller.

The thesis aimed to study the value of human life in two different laws, based on the investigated and collected material it appears that it is higher in the current Penal Code. The value of human life is more highly regarded according to the Penal Code, as the corresponding penalties are more stringent and crime has decreased over the years, which indicates that penalties are more efficient and affect the perpetrator.

In the Criminal Code, the defendant was sentenced to a term of imprisonment, or life imprisonment, and the former Criminal Code also provided for the death penalty, which was abolished when the Supplementary Protocol No 6 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms was ratified in Estonia. Death sentences were imposed only in exceptional cases and in aggravating circumstances. The death penalty was also imposed in a situation where the person was particularly dangerous to society. Similarly to the death penalty, life imprisonment was imposed in cases where there was no hope in the case of a term of imprisonment that the perpetrator was able to repair himself/herself and is dangerous to the legal system. According to the Penal Code, persons can be sentenced to up to 20 years' imprisonment or life imprisonment for crimes against life. The rates of punishment addressed in the second chapter and the table included in it show that the rates provided for in the Penal Code are more severe than they were in the Criminal Code. Even in cases of killing under aggravating circumstances, in the Criminal Code, a maximum term of imprisonment of 15 years or life

imprisonment was imposed on such an offense. However, the maximum term of imprisonment for murder in the Penal Code is 20 years or life imprisonment.

The Penal Code provides that the punishment is based on the guilt of the person and on the imposition of the punishment, the circumstances that are mitigating and aggravating the sentence, the possibilities to influence the offender in the future to refrain from committing new offenses and to protect the interests of the legal system are taken into account. In the Criminal Code, on the other hand, the basis for punishment is the liability for the offense committed within limits set by the sections of the particular part of the Code. In sentencing, the severity and nature of the offense, the identity of the offender, aggravating and mitigating circumstances are taken into account. The committing of a crime during the Criminal Code indicates that if a person has committed an offense against life, for example, in the form of killing, then the punishment will be imposed just as prescribed in the paragraph. After that, other factors that affect the punishment will be taken into account.

Penalties are more severe in the Penal Code than in the Criminal Code that was previously in force. As the penalties are more severe, the crime rate for offenses against life is today, exponentially lower than ever. Therefore, the research problem in the Master's thesis and the research question have received an answer, according to which the value of human life is valued higher today, penalties are sufficient, and affect criminals to refrain from such acts.

KASUTATUD KIRJANDUS

Teadusraamatud

1. Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. (2004). *Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse*. Tallinn: Juura
2. Madise, Ü., Aaviksoo, B., Kalmo, H., Mälsoo, L., Narits, R., Pruks, P., Vinkel, P. (2012). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura
3. Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura 2004
4. Sootak, J. (1997). *Kriminaalpoliitika*. Tallinn: Juura
5. Sootak, J. (1998). *Isikuvastased kuriteod. Õppevahend õigusteaduskonna üliõpilastele. 2., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne*. Tartu: Juura
6. Sootak, J. (2003). *Karistusõiguse alused*. Tallinn: Juura
7. Sootak, J. (2004). *Süüteomõiste ja deliktistruktuur. 2., täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura
8. Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus. Karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine*. Tallinn: Juura
9. Sootak, J. (2010). *Karistusõigus. Üldosa*. Tallinn: Juura
10. Sootak, J. (2014). *Isikuvastased süüteod. Viies, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne*. Tallinn: Juura
11. Sootak, J., Pikamäe, P. (2015). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne*. Tallinn: Juura

Teadusartiklid

12. Alexy, R. (2001). Põhiõigused Eesti põhiseaduses. - *Juridica* Eriväljaanne
13. Elkind, E. (2009). Üldohtlik viis, kahe või enama isiku tapmine ja omakasu motiiv kui mõrva tunnused. Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsus 3-1-1-36-09. - *Juridica* V
14. Kimmel, K. (2000). Edukas võitlus kuritegevusega eeldab ajakohast ja sihipärasest riiklikku kriminaalpoliitikat. - *Juridica* IV
15. Kimmel, K., Rahi, P.-U. (1997). Mõtteid karistusseadustiku eelnõust. - *Juridica* IX
16. Kivi, L., Sootak, J. (2001) Karistuse kohaldamise alused karistusseadustikus. - *Juridica* VII
17. Kruusement, A. (2003). Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika. - *Juridica* VI
18. Neumann, B. (2017). Karistusjärgse kinnipidamise vastavus Eesti Vabariigi põhiseadusele. - *Juridica* VI
19. Pikamäe, P. (2001). Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus- kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. - *Juridica* VII
20. Pikamäe, P. (2013). Kuidas omistada surma? Vägivallategudega põhjustatud surma süüksarvamise mõningatest probleemidest. - *Juridica* VIII
21. Randma, P. (2005). Afekt kui hingelise erutuse seisund ja ajutine raske psüühikahäire. - *Juridica* V
22. Reinthal, T. (2009). Praktikas ilmnevaid probleeme karistuse mõistmisel. - *Juridica* IX
23. Saar, J., Pikamäe, P. (2006). Hingelise erutuse seisund. Probleemidest Eesti karistusõiguses ja kohtupraktikas. - *Juridica* IX

24. Salla, J. (2014). Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. - *Juridica VIII*
25. Sepp, H. (2008). Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. – *Juridica VIII*
26. Sootak, J. (2001). Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktistruktuur. - *Juridica VII*
27. Sootak, J. (2002). Süüvõime karistusseadustikus. - *Juridica II*
28. Sootak, J. (2005). Kaks aastat karistusseadustikku- uus õigus ja uued probleemid?. – *Juridica I*
29. Sootak, J. (2017). Tapmiskoosseisu uuemaid tõlgendusi Riigikohtus. Kriminaalkolleegiumi otsus asjas 1-15-10119. – *Juridica VIII*
30. Urvaste, H. (1995). 1994.aastal Eesti Vabariigis toimepandud tapmistest. - *Juridica II*

Eesti õigusaktid

31. Karistusseadustik. RT I, 05.12.2017, 2
32. Kriminaalkodeks. RT 1992, 20, 288
33. Kriminaalkodeks. RT I 1999, 38, 485

EL-i ja teised rahvusvahelised õigusaktid

34. Euroopa Inimõiguste Konventsioon. Kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_EST.pdf
35. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Kättesaadav: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf
36. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Kättesaadav: <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=ET>

Eesti kohtulahendid

37. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.aprill 1994 otsus number III-1/1-6/94
38. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 31.mai 1994 otsus number III-1/1-22
39. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 7.veebbruar 1995 otsus number III-1/1-5/95
40. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2.mai 1995 otsus number III-1/1-26/9
41. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9.mai 1995 otsus number III-1/1-31/95
42. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9.august 1995 otsus number III-1/1-51/95
43. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19.detsember 1995 otsus number III-1/1-95/95
44. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16.jaanuar 1996 otsus number 3-1-1-8-96
45. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 3.september 1996 otsus number 3-1-1-71-96
46. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.september 1996 otsus number 3-1-1-90-96
47. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.oktoober 1996 otsus number 3-1-1-107-96
48. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 29.oktoober 1996 otsus number 3-1-1-101-96
49. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.november 1996 otsus number 3-1-1-125-96
50. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4.märts 1997 otsus number 3-1-3-12-97

51. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.aprill 1997 otsus number 3-1-1-31-97
52. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 6.mai 1997 otsus number 3-1-1-53-97
53. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27.mai 1997 otsus number 3-1-1-62-97
54. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4.november 1997 otsus number 3-1-3-31-97
55. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 11.novmber 1997 otsus number 3-1-1-111-97
56. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23.detsember 1997 otsus number 3-1-1-129-97
57. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 1.aprill 1998 otsus number 3-1-1-40-98
58. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 14.aprill 1998 otsus number 3-1-1-54-98
59. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.mai 1998 otsus number 3-1-1-70-98
60. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20.juuni 2001 otsus number 3-1-1-76-01
61. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 3.mai 2002 kohtuotsus number 3-1-1-49-02
62. Riigikohtu üldkogu 14.november 2002 otsus number 3-1-1-77-02
63. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19.juuni 2003 otsus number 3-1-1-79-03
64. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 25.november 2003 otsus number 3-4-1-9-03
65. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 13.mai 2004 otsus number 3-1-1-40-04
66. Lääne-Viru Maakohtu 8.juuni 2004 otsus number 1-187/04
67. Viru Ringkonnakohtu 13.september 2004 otsus number 2-1-299
68. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.jaanuar 2005 otsus number 3-1-1-128-04
69. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 6.mai 2005 otsus number 3-1-1-32-05
70. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.oktoober 2005 otsus number 3-1-1-92-05
71. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2.detsember 2005 otsus number 3-1-1-122-05
72. Harju Maakohtu 7.juuni 2006 otsus number 1-06-3046
73. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.oktoober 2006 otsus number 3-1-1-68-06
74. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20.veebruar 2007 otsus number 3-1-1-99-06
75. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4.juuni 2007 otsus number 3-1-1-13-07
76. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 17.juuni 2008 otsus number 1-05-309
77. Harju Maakohtu 13.märts 2009 otsus number 1-08-656
78. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.juuni 2009 otsus number 3-1-1-36-09
79. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.märts 2010 otsus number 3-1-1-11-10
80. Harju Maakohtu 30.september 2010 kohtuotsus number 1-10-8305
81. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 1.juuni 2011 otsus number 3-1-1-46-11
82. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16.märts 2011 otsus number 3-1-1-5-11
83. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 22.märts 2011 otsus number 3-1-1-13-11
84. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 22.märts 2011 otsus number 3-1-1-13-11
85. Riigikohtu Üldkogu 22.märts 2011 otsus number 3-3-1-85-09
86. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 24.oktoober 2011 otsus number 3-1-1-77-11
87. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18.mai 2012 otsus number 3-1-1-41-12
88. Harju Maakohtu kohtuotsus 4.oktoober 2012 number 1-12-1592
89. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.oktoober 2012 otsus number 3-1-1-76-12
90. Harju Maakohtu kohtuotsus 25.oktoober 2012 otsus number 1-12-7215
91. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 6.veebruar 2013 otsus number 1-12-1592
92. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 8.aprill 2013 otsus number 3-1-1-10-13
93. Tartu Maakohtu 23.aprill 2014 otsus number 1-13-10375
94. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9.mai 2014 otsus number 3-1-1-18-14
95. Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 9.oktoober 2014 otsus number 1-13-8657
96. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19.veebruar 2015 otsus number 3-1-1-1-15
97. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23.veebruar 2015 otsus number 3-1-1-62-14
98. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 26.august 2015 otsus number 1-14-10682

99. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 23.september 2015 otsus number 3-4-1-13-15
100. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 29.september 2016 otsus number 3-1-1-72-16
101. Pärnu Maakohtu 13.märts 2017 otsus number 1-16-7046
102. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 18.mai 2017 otsus number 1-16-7046

Muud kohtulahendid

103. Kafkaris v. Cyprus, no. 21906/04, ECHR 2008 12.02.2008

Muud allikad

104. Aasmaa, A. (2002). Uus karistusseadustik on paindlik ja igati nüüdisaegne. Kättesaadav: <http://www.virumaateataja.postimees.ee/2415821/uus-karistusseadustik-on-paindlik-ja-igati-nuudisaegne>
105. Ahven, A., Kruusement. A. (2013). *Elektroonilise valve kohaldamine. Kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2013*. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/elektroonilise_valve_kohaldamine_2-2013.pdf
106. Ahven, A., Kruusmaa, K.-C., Leps, A., Tammiste, B., Tullinen, K., Solodov, S., Sööt, M.-L. *Kuritegevus Eestis 2016*. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf
107. Eesti Statistikaamet. (2017) JS001: *Registreeritud kuriteod astme ja liigi järgi*. – [E-andmebaas] <http://www.pub.stat.ee>
108. ERR (2015). *70% eestimaalastest toetab surmanuhtlust*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/536924/70-eestimaalastest-toetab-surmanuhtlust>
109. Kadari, H., Raal, El., Rebane, I. (1963). *Nõukogude kriminaalõigus: üldosa*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus
110. Otsa, R. (2007). *Eluvastaste süütegude võrdõiguslik ja empiiriline uurimus*. (Lõputöö). Tartu Ülikool õigusteaduskond kriminaalõiguse õppetool. Tartu
111. Plistkin, R. (2014). *Inimelu väärtus Eesti karistusõiguses*. (Lõputöö). Tartu Ülikool õigusteaduskond Tallinnas. Tallinn
112. *Põhiseaduse 2. peatükk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“ (järg)*. Kättesaadav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/pohiseaduse_2_peatukk_pohioigused_vabadused_ja_kohustused_jarg.pdf
113. Rebane, I. (1980). *Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: Eesti Raamat
114. Samson, E. (2001). *Kriminaalõiguse üldosa*. Tallinn: Justiitsministeerium
115. Sootak, J. (2017). *Karistusõiguse eriosa terminitest isikuvastaste süütegude näitel (1)*. Kättesaadav:

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/jaan_sootak_karistusoiguse_eriosa_terminitest_is_ikuvastaste_suutegude_naitel_1.pdf

116. Surmanuhtlus Eestis. Kättesaadav: http://www.et.wikipedia.org/wiki/Surmanuhtlus_Eestis